

Aandacht voor huiselijk geweld en kindermishandeling in het hbo
Inventarisatie van inbedding thema's kindermishandeling en huiselijk geweld in curricula van hogescholen anno 2020

Auteurs:

J. J. Roest

A. L. Dekker

Leiden, juni 2020

Colofon

Dit onderzoek is uitgevoerd in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, op verzoek van de Onderzoeksadviescommissie van het programma Geweld Hoort Nergens Thuis.

Deze opdracht is uitgevoerd door medewerkers van het Lectoraat Residentiële Jeugdzorg, onderdeel van het Kenniscentrum Samen Redzaam van Hogeschool Leiden.

Hogeschool Leiden
Zernikedreef 11, 2333 CK Leiden
Postbus 382, 2300 AJ Leiden

Rapport geaccepteerd in mei 2020, uitgave juni 2020

Auteurs:

J. J. (Jesse) Roest MSc

A. L. (Anna) Dekker MSc

Samenvatting

Doelstelling en onderzoeksopzet

Het doel van het huidige onderzoek was om inzicht te geven in de mate waarin en de wijze waarop er binnen hoger beroepsopleidingen van hogere sociale studies (Social Work, Pedagogiek, Toegepaste Psychologie en Vaktherapie), gezondheidszorgopleidingen (Verpleegkunde, Verloskunde, Fysiotherapie en Huisartsondersteuner) en onderwijsopleidingen in het curriculum aandacht is voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarnaast is onderzocht welke onderwijsmethoden hiervoor geschikt zijn en welke aanknopingspunten er zijn voor doorontwikkeling van het onderwijs gericht op deze thema's.

Door middel van een enquête (verspreid onder 62 opleidingen van 11 hogescholen) is gevraagd naar de mate waarin er binnen het curriculum aandacht is voor de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling, aandacht voor specifieke doelgroepen en verschijningsvormen, de mate waarin er wordt gewerkt met de Meldcode en welke onderwijsmiddelen hiervoor worden gebruikt. Daarnaast zijn interviews gehouden met zes experts verbonden aan verschillende lectoraten die zich onder andere bezig houden met geweldsthema's. Er was sprake van een geringe respons op de vragenlijst (17 opleidingen van 8 hogescholen). Hierdoor is aanvullend van 16 opleidingen informatie uit studiegidsen gebruikt om inzicht te krijgen in het onderwijsprogramma.

Resultaten en conclusie

Uit de resultaten van de schriftelijke enquête komt naar voren dat er niet in alle opleidingen structureel aandacht is voor de thema's huiselijk geweld en/of kindermishandeling. De mate waarin aandacht wordt besteed aan geweldsthema's verschilt sterk per beroep waartoe een opleiding opleidt en ook tussen deze opleidingen bestaan verschillen in de mate waarin er aandacht is voor deze thema's.

Met name in de hogere sociale opleidingen Social Work en Pedagogiek wordt veel aandacht besteed aan geweldsthema's. Hierbij wordt in ieder geval aandacht besteed aan basiskennis over kwetsbare doelgroepen, verschillende verschijningsvormen en het kunnen werken met de Meldcode en het afwegingskader. Daarnaast wordt er ook aandacht besteed aan gespreksvoering met slachtoffers en direct betrokkenen. Meer verdiepende kennis over de problematiek rondom geweldsthema's, het daadwerkelijk trainen van communicatie- en gespreksvaardigheden en professionele oordeelsvorming hebben echter niet vanzelfsprekend een plek in de curricula. Daarnaast komt uit de resultaten naar voren dat er in verschillende andere opleidingen (niet hogere-sociale studies) weinig of zelfs geen aandacht wordt besteed aan geweldsthema's en het werken met de Meldcode. Op basis van deze bevindingen kan niet worden verwacht dat alumni van deze opleidingen voldoende in staat zijn om signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling te herkennen en adequaat te handelen.

De enquête heeft inzicht gegeven in welke verschillende handboeken, richtlijnen en online publicaties worden gebruikt. Opleidingen maken gebruik van casuïstiek en de (online) cursus 'Leren Signaleren' van Augeo Academy. Uit het deskresearch is gebleken dat er verschillende (online) trainingen en cursussen beschikbaar zijn voor het leren signaleren en handelen met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling. Ook is gebleken dat er diverse recente handboeken beschikbaar zijn voor het hbo, die geschikt zijn voor verschillende beroepen. In het onderzoeksrapport wordt een overzicht gegeven

van het actuele aanbod van materialen dat geschikt is voor onderwijs gericht op huiselijk geweld en/of kindermishandeling.

Aanvullend is uit gesprekken met experts naar voren gekomen dat het kunnen werken met de Meldcode noodzakelijk is voor professionals uit alle beroepen die in de praktijk mogelijk te maken krijgen met situaties waarin huiselijk geweld en/of kindermishandeling aan de orde is. Daarnaast is gesteld dat gezien het feit dat geweldsthema's en de schadelijke effecten van trauma en stress op de ontwikkeling van het kind hoog op de (inter)nationale onderzoeksagenda staan, er volgens de experts meer urgentie en minder vrijblijvendheid is geboden voor opleidingen om toekomstig professionals hierin op te leiden. Volgens deze experts moeten (toekomstig) professionals ten minste basiskennis en -vaardigheden hebben met betrekking tot het herkennen en bespreekbaar maken van signalen en vermoedens met kinderen en ouders; consultatie van collega's en experts; en het herkennen en omgaan met morele en ethische dilemma's. Voor de opleidingen die opleiden tot professionals die mogelijk te maken krijgen met situaties waarin daadwerkelijk sprake is van huiselijk geweld en/of kindermishandeling én waarbij deze professionals een rol spelen in de aanpak van de problematiek geldt dat zij bovendien kennis moeten hebben van systemische verklarende probleemanalyse van een gezin; risico- en beschermingsfactoren; zeer goede mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden, waaronder rapportage; en systematisch en multidisciplinair werken.

Aanbevelingen

Op basis van het huidige onderzoek wordt een drietal aanbevelingen geformuleerd met betrekking tot het stimuleren van onderwijsontwikkeling en de oprichting van een samenwerkingsverband tussen hogescholen.

1. Agenderen van thema's huiselijk geweld en kindermishandeling

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek wordt aanbevolen om het belang van structurele aandacht voor de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling in opleidingen voor beroepen die met kwetsbare doelgroepen werken opnieuw te agenderen bij verschillende belanghebbende partijen, zoals het landelijk opleidingsoverleg van de verschillende opleidingen, maar ook beroepsverenigingen, platform van lectoren, leernetwerken en kenniskringen waaraan opleidingen verbonden zijn.

2. Stimuleren van opleidingen om samen met het werkveld onderwijs te ontwikkelen gericht op geweldsthema's.

Opleidingen kunnen verschillende stappen nemen om het onderwijs gericht op geweldsthema's goed te verantwoorden. Dit kan door een duidelijke visie te formuleren op de competenties en leerdoelen met betrekking tot preventie en aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarnaast kunnen opleidingen zelf inventariseren hoe het onderwijs gericht op geweldsthema's momenteel wordt ingevuld en welke middelen hiervoor worden ingezet. In het kader van doorontwikkeling kan de samenwerking worden gezocht met organisaties in de praktijk waar studenten stage lopen, maar ook expertisecentra, bijvoorbeeld vanuit de kenniskring van een bij de opleiding betrokken lectoraat. Hierbij is het van belang om deze initiatieven zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij bestaande structuren en inhoud van het curriculum van de opleiding, zodat de kans op succesvolle implementatie wordt vergroot. Er wordt aanbevolen om bij onderwijsontwikkeling kennis te nemen van de suggesties van experts in de resultatensectie van dit onderzoeksrapport.

3. Oprichten van een samenwerkingsverband tussen hogescholen

De derde en laatste aanbeveling betreft het oprichten van een samenwerkingsverband bestaande uit inhoudelijke experts zoals docenten, lectoren en docentonderzoekers ten behoeve van bestendige onderwijsverrijking c.q. onderwijsontwikkeling gericht op de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling. Hierbij is het belangrijk om aandacht te hebben voor zowel kennis en vaardigheden die van belang zijn voor specifieke beroepen, maar ook beroepsoverstijgende competenties. De opzet en het doel van het samenwerkingsverband zouden in overleg met geïnteresseerden nader moeten worden uitgedacht¹. In het onderzoeksrapport worden suggesties gedaan over de taken die het samenwerkingsverband op zich zouden kunnen nemen.

---

¹ Inventarisatie van draagvlak en het vinden geïnteresseerden was onderdeel van de schriftelijke enquête en interviews. Dit heeft geresulteerd in een lijst met namen, die apart van het onderzoeksrapport is overhandigd aan het Ministerie van VWS.

INHOUDSOPGAVE

1. INLEIDING	7
1.1 Aanleiding	7
1.2 Definities	9
1.3 Doelstelling en vraagstelling van onderzoek	9
1.4 Afbakening van het onderzoek.....	10
2. METHODE VAN ONDERZOEK	13
2.1 Onderzoeksopzet.....	13
2.2 Kwantitatief deelonderzoek.....	13
2.3 Kwalitatief deelonderzoek.....	14
2.4 Deskresearch.....	15
3. RESULTATEN KWANTITATIEF DEELONDERZOEK	16
3.1 Respons.....	16
3.2 Aandacht voor geweldsthema's in het onderwijs	16
3.3 Aandacht voor verschillende doelgroepen en verschijningsvormen	18
4. RESULTATEN INTERVIEWS MET EXPERTS	20
4.1 Kennis en inzicht.....	20
4.2 Vaardigheden om kennis en inzicht toe te passen	23
4.3 Oordeelsvorming	26
4.4 De opdracht voor docenten en onderwijsontwikkelaars	27
4.5 Visie op een landelijk samenwerkingsverband.....	28
5. RESULTATEN DESKRESEARCH: GESCHIKTE MATERIALEN VOOR GEBRUIK IN ONDERWIJS OVER GEWELDSTHEMA'S	30
5.1 Trainingen en voorlichtingen	30
5.2 Handboeken en overige relevante vakliteratuur	31
5.3 Documentaires	34
5.4 Meldcode en overige relevante richtlijnen voor verschillende beroepen	35
6. CONCLUSIES	37
7. AANBEVELINGEN.....	39
REFERENTIES.....	41
BIJLAGE 1. Gebruikte vragenlijst ten behoeve van inventarisatie	42
BIJLAGE 2.	51
BIJLAGE 3.	52

1. INLEIDING

In 2013 en 2016 is in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) door Movisie en het NJI onderzoek gedaan naar de wijze waarop er aandacht werd besteed aan kindermishandeling en huiselijk geweld in sociaal-agogische, pedagogische, psychologische, zorg- en onderwijsopleidingen (Van Beek en collega's, 2013; Van Boven, De Wilde, Anthonijsz, Van Beek, & Visser, 2016). Uit beide onderzoeken bleek dat met name in sociaal agogische beroepsopleidingen (nu hogere sociale studies genoemd) aandacht werd besteed aan deze thema's en dat de mate waarin en de manier waarop deze thema's in andere opleidingen aan bod kwamen sterk afhankelijk was van de affiniteit van de docenten en onderwijsontwikkelaars. In 2019 heeft het ministerie van VWS het lectoraat Residentiële Jeugdzorg, onderdeel van het kenniscentrum Samen Redzaam van Hogeschool Leiden opdracht gegeven om te inventariseren in welke mate en op welke wijze er momenteel in curricula van opleidingen in het hoger onderwijs aandacht wordt besteed aan huiselijk geweld en kindermishandeling. Dit inventariserend onderzoek is onderdeel van het meerjarige programma 'Geweld hoort nergens thuis' van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VGN).

1.1 Aanleiding

Het Ministerie van VWS, het Ministerie van V&J en de VGN hebben een gezamenlijke meerjarige agenda vastgesteld rondom de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, doorgaans ook gedefinieerd als geweld in afhankelijkheidsrelaties.

Het programma Geweld hoort nergens (2018) thuis kent drie actielijnen:

1. Eerder en beter in beeld;
2. Stoppen en duurzaam oplossen;
3. Aandacht voor specifieke groepen (te weten: slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van loverboys en mensenhandel, slachtoffers van eengerelateerd geweld en huwelijksdwang, kinderen in kwetsbare opvoedingssituaties, complexe scheidingen en slachtoffers van ouderenmishandeling).

Huiselijk geweld en kindermishandeling is een ernstig maatschappelijk probleem, waar professionals die werken met kwetsbare doelgroepen in het werkveld mee in aanraking kunnen komen. Om aanstaande professionals goed voor te kunnen bereiden op het complexe werkveld, is het belangrijk dat zij tijdens hun opleiding naast actuele kennis over huiselijk geweld en kindermishandeling ook vaardigheden leren om huiselijk geweld en kindermishandeling bespreekbaar te maken en adequaat te interveniëren wanneer dit nodig is. In 2008 bleek al dat daarin nog een opdracht te vervullen was voor het hbo: uit onderzoek onder (jeugd)hulpverleners (Dekker & Molaart, 2008) is gebleken dat onderwijs over thema's huiselijk geweld en kindermishandeling door veruit de meeste respondenten als te weinig werd ervaren en dat dit niet zelden leidde tot handelingsverlegenheid in de praktijk. In diezelfde periode is er door TNO, Movisie en het NJI gezamenlijk een inventariserend onderzoek uitgevoerd naar de mate waarin en de manier waarop er aandacht is voor huiselijk geweld en kindermishandeling in de competentieprofielen en curricula van beroepsopleidingen in de jeugd(gezondheids)zorg tot 12 jaar (Korfer, Vink,

Van Beek et al. 2007). Van Beek en Wentzel (2009) vatten de resultaten compact samen door te stellen dat de inbedding onvoldoende was en te sterk afhankelijk van de affiniteit van de docent en casuïstiek in de stages van de studenten. Ook bleek uit het onderzoek dat er door de complexiteit van deze thema's behoefte bestond onder docenten om ondersteund te worden in het ontwikkelen van onderwijs. Als vervolg hierop is er door Movisie en het NJI in samenwerking met beroepsverenigingen onderzocht welke kerncompetenties van professionals van belang zijn met betrekking tot het signaleren, handelen, samenwerken en evalueren in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. De uitwerking van deze competenties is in 2008 overhandigd aan opleidingsvertegenwoordigers. Niet lang daarna is ook de Wet Meldcode van kracht gegaan.

In 2013 en 2016 is in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) door Movisie en het NJI onderzoek gedaan naar de wijze waarop er aandacht werd besteed aan kindermishandeling en huiselijk geweld in sociaal-agogische, pedagogische, psychologische, zorg- en onderwijsopleidingen (Van Beek en collega's, 2013; Van Boven, De Wilde, Anthonijsz, Van Beek, & Visser, 2016). Hierbij was tevens speciale aandacht voor het werken met de Wet Meldcode. Uit deze onderzoeken is gebleken dat er in opleidingen over het algemeen wel aandacht werd besteed aan de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling, maar dat deze thema's en het werken met de Wet meldcode niet of nauwelijks verankerd zijn in de curricula. Aanbevelingen uit onderzoek van Van Beek en collega's waren onder meer gericht op het agenderen van het onderwerp en het faciliteren van samenwerking tussen opleidingen, brancheorganisaties, beroepsverenigingen en kennisinstituten. Tevens is in 2016 de Monitor Leren Signaleren opgezet, een online verzamelplaats voor onderwijsmaterialen, met als doel opleidingen te faciliteren en te stimuleren om geweldsthema's structureel aandacht te geven binnen het onderwijs. Daarnaast werd aanbevolen om regelmatig na te gaan of en hoe deze thema's zijn ingebed in het hoger (beroeps)onderwijs.

Opleidingen dragen zelf verantwoordelijkheid voor de invulling van het onderwijsprogramma, waarbij wordt uitgegaan van wat de professional nodig heeft voor een goede uitoefening van het beroep (beroepscompetenties). Deze competenties worden landelijk vastgelegd in beroepsprofielen die voortkomen uit overleg tussen het landelijk opleidingsoverleg waarbij opleidingen zijn aangesloten en het werkveld, bestaande uit werkgevers in de praktijk, beroepsverenigingen en brancheorganisaties. Binnen dit kader hebben opleidingen ruimte om de inhoud van het curriculum te bepalen, waarbij eveneens wordt afgestemd met het werkveld, zoals organisaties in de praktijk en kenniscentra waarmee opleidingen samenwerken. De mate waarin er binnen het onderwijsprogramma aandacht is voor huiselijk geweld en kindermishandeling verschilt aldus per opleiding, op basis van welke afspraken er worden gemaakt op verschillende niveaus. Een uniforme aanpak gericht op het verankeren van de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling in beroepsopleidingen lijkt daarom ingewikkeld. De rol van de overheid is vooral gericht op agenderen van maatschappelijke thema's als huiselijk geweld en kindermishandeling en het faciliteren van de betrokken partijen die de inhoud bepalen van het onderwijsprogramma van opleidingen.

De afgelopen jaren hebben er verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden die van belang zijn bij het opleiden van professionals in het sociaal domein. Zo is er een herziening geweest van het afwegingskader van de Meldcode. Daarnaast zijn de beroepskwalificaties en startbekwaamheidseisen van verschillende beroepsopleidingen herzien. Dit onderstreept het belang van opnieuw een inventariserend onderzoek naar de mate waarin en de wijze waarop er aandacht wordt besteed aan geweldsthema's binnen de actuele curricula van opleidingen binnen het hoger onderwijs. Bovendien bestaat de behoefte om

inzicht te krijgen in de welke aanknopingspunten er zijn om in de (nabije) toekomst meer aandacht aan deze thema's te besteden. Daarnaast wordt in het onderzoek gekeken naar de mate waarin er in het hoger onderwijs aandacht is voor geschikte onderwijsmethoden om huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren en adequaat te handelen. Tot slot bestaat de wens vanuit het Ministerie dat de uitvoering van het onderzoek leidt tot de totstandkoming van een landelijk netwerk waarin kennis en expertise van docenten en experts uit de praktijk worden benut om onderwijs te ontwikkelen rondom de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling.

1.2 Definities

In het huidige onderzoek wordt de definitie van kindermishandeling uit de Jeugdwet (2015) gehanteerd: elke vorm van voor een minderjarige bedreigende of gewelddadige interactie van fysieke, psychische of seksuele aard, die de ouders of andere personen ten opzichte van wie de minderjarige in een relatie van afhankelijkheid of van onvrijheid staat, actief of passief opdringen, waardoor ernstige schade wordt berokkend of dreigt te worden berokkend aan de minderjarige in de vorm van fysiek of psychisch letsel. Onder huiselijk geweld wordt verstaan: 'Geweld dat door iemand uit de huiselijke of familiekring van het slachtoffer is gepleegd' (Ten Boom & Wittebrood, 2019, p. 23).

Kindermishandeling en huiselijk geweld hebben vele verschillende verschijningsvormen en sommige doelgroepen worden als extra kwetsbaar gezien vanwege de verhoogde kans om slachtoffer te worden. Daarnaast zijn sommige vormen van huiselijk geweld of kindermishandeling minder duidelijk te herkennen. In het programma *Geweld hoort nergens thuis* (2018) wordt erkend dat deze doelgroepen en verschijningsvormen een andere aanpak nodig hebben, waarvoor specifieke expertise is vereist en mogelijk ook een andere vorm van hulpverlening moet worden ingeschakeld (Actielijn 3). Om deze reden zal in het huidige onderzoek specifiek aandacht zijn voor de mate waarin en de manier waarop er in curricula in het hoger onderwijs aandacht wordt besteed aan deze doelgroepen en verschijningsvormen.

1.3 Doelstelling en vraagstelling van onderzoek

In het huidige onderzoek worden verschillende doelstellingen onderscheiden:

- Inzicht krijgen in de mate waarin en de wijze waarop er in de curricula binnen het hoger onderwijs aandacht wordt besteed aan de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling, waarbij aandacht is voor specifieke doelgroepen en verschijningsvormen;
- Inventariseren in welke onderwijsmethoden geschikt zijn om vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling te signaleren en adequaat te handelen;
- Inventariseren welke aanknopingspunten er bestaan voor doorontwikkeling van het beroepsonderwijs rondom huiselijk geweld en kindermishandeling;
- Inventariseren op welke wijze er een landelijk netwerk kan worden samengesteld waarin kennis en expertise van docenten en experts uit de praktijk kan worden benut om onderwijs te ontwikkelen gericht op deze thema's.

De centrale onderzoeksvragen zijn:

1. In hoeverre en op welke wijze wordt er in actuele curricula van opleidingen binnen het hoger onderwijs in Nederland aandacht besteed aan kindermishandeling en huiselijk geweld?
2. Wat zijn met het oog op preventie en aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling geschikte onderwijsmethoden om toekomstig professionals te leren signaleren en adequaat te handelen?
3. Wat zijn aanknopingspunten in de actuele curricula van hogescholen om in de (nabije) toekomst meer aandacht te besteden aan huiselijk geweld en kindermishandeling?

1.4 Afbakening van het onderzoek

Integrale aanpak Kindermishandeling en Huiselijk Geweld

In lijn met de wens van het ministerie van VWS om rondom kindermishandeling en huiselijk geweld een integrale aanpak te hanteren, zal hier ook bij de uitvoering van dit onderzoek rekening mee gehouden worden. Zo wordt niet alleen gekeken naar bachelor- en master opleidingen die opleiden tot professionals in het sociaal domein en onderwijs (pabo), maar ook naar de gezondheidszorgopleidingen fysiotherapie, verpleegkunde, verloskunde en praktijkondersteuner van huisartsen/GGZ. In deze beroepen werkt men immers met kinderen, adolescenten, volwassenen en gezinnen, en professionals kunnen tijdens de beroepsuitoefening te maken krijgen met sociaal-emotionele en/of fysieke signalen van huiselijk geweld of kindermishandeling. In het onderzoeksrapport van Movisie en het NJI (2019, p. 19) wordt dit ook aanbevolen: *“met het oog op betere signalering is kennisverspreiding belangrijk onder professionals die met gezinnen te maken hebben, zowel in het jeugdveld, de geboortezorg, het onderwijs als de gezondheidszorg”*.

Niveau en inhoudsbepaling beroepsopleidingen in het hoger onderwijs.

Alle opleidingen in het hoger beroepsonderwijs worden geacht om een bepaald niveau van het onderwijs na te streven. Deze niveau-eisen zijn op Europees niveau vastgesteld, de zogeheten Dublin Descriptoren. Dit onderzoek richt zich op de vraag in welke mate en op welke manier de thema's kindermishandeling en huiselijk geweld zijn verwerkt in opleidingen binnen het hoger onderwijs. In dit onderzoek wordt aangesloten bij vier van de vijf Dublin Descriptoren, namelijk 1) Kennis en inzicht (kennisoverdracht); 2) Toepassing van kennis & inzicht (aanleren van competenties en vaardigheden); 3) Oordeelsvorming (consultatie bij zichzelf wanneer te signaleren en/of te interveniëren, zoals het melden, bespreekbaar maken of inschakelen van hulp) en 4) Communicatie (consultatie van collega's en inschakelen c.q. opstarten van hulpverlening). Het domein vijfde domein Leervaardigheden betreft de vaardigheden en capaciteit om een (vervolg)opleiding te volgen, en is in de context van het huidige onderzoek niet relevant.

Inhoudelijk dient het curriculum van een beroepsopleiding aan te sluiten bij het competentieprofiel van het beroep waartoe wordt opgeleid en/of wat er in het landelijk opleidingsprofiel is vastgesteld, op basis van het landelijk opleidingsoverleg waarbij de opleiding is aangesloten. De competenties waarover de toekomstig professional moet

beschikken worden vertaald in leerdoelen voor de opleiding. Gedurende de opleiding wordt er door de student middels beroepsopdrachten en –producten in verschillende modules en binnen verschillende leerlijnen gewerkt aan het verwerven van competenties door per module de gestelde leerdoelen te behalen. De inhoud en de vorm van het onderwijs worden door de opleiding bepaald aan de hand van zowel onderwijskundige principes (bijvoorbeeld: taxonomie Bloom) als de standaarden die voor het beroep gelden met betrekking tot kennis en vaardigheden (*body of knowledge and skills*).

Aandacht voor specifieke doelgroepen en verschijningsvormen

Er worden in het Programma *Geweld hoort nergens thuis* de volgende specifieke doelgroepen onderscheiden:

- Slachtoffers van huiselijk geweld
- Slachtoffers van loverboys
- Slachtoffers van eengerelateerd geweld
- Kinderen in kwetsbare opvoedsituaties
  - o Kinderen van ouders met psychiatrische en / of verslavingsproblematiek (KOPP/KVO-kinderen)
  - o Kinderen van ouders met een (licht) verstandelijke beperking
  - o Kinderen in multiprobleemsituaties
- Personen die te maken hebben met complexe scheidingen
- Ouderen

Huiselijk geweld en kindermishandeling hebben verschillende verschijningsvormen. In het onderzoek van Movisie en het NJI (Janssens, Volaart, Doornink, Schakenraad, Kooijman, & Kooijman, 2019) en in het Programma *Geweld hoort nergens thuis* worden de volgende vormen onderscheiden:

- Stalking
- Economisch geweld / Financiële uitbuiting
- Fysiek geweld
- Emotionele verwaarlozing
  - o Getuige van huiselijk geweld
- Kindermisbruik en kinderpornografie
- Seksueel geweld in intieme relaties

Onder eengerelateerd geweld wordt in elk geval verstaan:

- Genitale verminking
- Huwelijksdwang (waaronder kindhuwelijken)
- Achterlating
- Huwelijkse gevangenschap
- Gedwongen isolement

Relevante thema's voor beroepsopleidingen in het hoger onderwijs

In Actielijn 1 van het Programma *Geweld hoort nergens thuis* staat beschreven welke acties het Ministerie van VWS, Ministerie van V&J en VNG gezamenlijk ondernemen om slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling eerder en beter in beeld te krijgen. Een aantal thema's kan direct gerelateerd worden aan de opleiding van toekomstig professionals in het sociaal domein, zorg en onderwijs:

- Kennis over kinderrechten
- Gespreksvaardigheden
- Kennis van de sociale kaart
- Werken met de Meldcode
- Werken met Handelingsprotocol Veilig Thuis
- Multidisciplinair samenwerken
  - Rapporteren
  - Gegevens uitwisselen
- Outreachend werken
- Traumascreening en passende hulp (beschreven in Actielijn 2)

2. METHODE VAN ONDERZOEK

2.1 Onderzoeksopzet

Om de onderzoeksvragen te beantwoorden is surveyonderzoek, kwalitatief onderzoek (semi-gestructureerde interviews) en aanvullend literatuuronderzoek (deskresearch) uitgevoerd. In onderstaand schema staat weergegeven welke onderzoeksmethode er per onderzoeksvraag is gehanteerd.

Onderzoeksvraag	Onderzoeksmethode
In hoeverre en op welke wijze wordt er in actuele curricula van opleidingen binnen het hoger onderwijs in Nederland aandacht besteed aan kindermishandeling en huiselijk geweld?	- schriftelijke survey - semigestructureerde interviews
Wat zijn met het oog op preventie en aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling geschikte onderwijsmethoden om toekomstig professionals te leren signaleren en adequaat te handelen?	- deskresearch - semigestructureerde interviews
Wat zijn aanknopingspunten in de actuele curricula van hogescholen om in de (nabije) toekomst meer aandacht te besteden aan huiselijk geweld en kindermishandeling?	- schriftelijke survey - semigestructureerde interviews

2.2 Kwantitatief deelonderzoek

- Vragenlijst

De gebruikte vragenlijst is bijgevoegd als Bijlage 1. Het primaire doel van de vragenlijst was om inzicht te verkrijgen in de mate waarin en de wijze waarop opleidingen aandacht besteden aan de thema's kindermishandeling en huiselijk geweld. In de vragenlijst is specifiek gevraagd naar de aandacht voor specifieke doelgroepen en verschijningsvormen van huiselijk geweld, de mate waarin er wordt gewerkt met de Meldcode, mate waarin het onderwijs gericht op geweldsthema's gericht is op kennis, het toepassen van kennis, oordeelsvorming en communicatie, en welke onderwijsmiddelen hiervoor worden gebruikt.

- Steekproefbepaling

Er zijn momenteel 36 door de overheid bekostigde hogescholen². Er is nagegaan op welke van deze hogescholen sociale studies (Social Work, Pedagogiek en Toegepaste Psychologie), gezondheidszorgopleidingen (o.a. Verpleegkunde, Fysiotherapie en Huisartszorgondersteuner) en onderwijsopleidingen (lerarenopleidingen voor basisonderwijs (pabo) en voor voortgezet onderwijs) worden aangeboden. Daarnaast is er per type opleiding gekeken op welke hogescholen deze werd aangeboden (cross-check).

Gezien de grote hoeveelheid opleidingen is ervoor gekozen om de lerarenopleidingen voor voortgezet onderwijs buiten beschouwing te laten, omdat deze opleidingen zich specifiek richten op didactische bekwaamheid in een specifiek vakgebied. Dit heeft ertoe geleid dat de focus van dit onderzoek ligt op de volgende opleidingen: zeven hbo-bachelors (Fysiotherapie, Opleiding tot leraar basisonderwijs, Pedagogiek, Social

²<https://www.vereniginghogescholen.nl/hogescholen>.

Work, Toegepaste psychologie, Vaktherapie / Creatieve therapie, Verpleegkunde en Verloskunde), twee post-hbo opleidingen (Praktijkondersteuner huisartsenpraktijk / Huisartsenzorg GGZ en Specialist jonge kind) en vijf hbo-masters (Pedagogiek, Social Work, Educational Needs, Advanced Nursing Practice en Jeugdzorg).

Vervolgens is gekeken hoe er een representatieve steekproef kon worden bepaald. Er zijn hierbij verschillende overwegingen meegenomen, zoals het aantal relevante opleidingen dat binnen een hogeschool wordt aangeboden, de grootte van de opleiding/hogeschool en de geografische ligging.

In totaal zijn 46 hbo-bachelor opleidingen, 9 hbo-master opleidingen en 7 post-hbo opleidingen van 11 hogescholen benaderd om deel te nemen aan het onderzoek.

- *Dataverzameling*

Afhankelijk van de beschikbare contactgegevens is contact gelegd met personen die zicht hebben op de mate waarin de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling aandacht krijgen in het curriculum. Wanneer contactgegevens op de website van de opleiding stonden vermeld, zijn respondenten benaderd via email of telefonisch. Afhankelijk van de beschikbaarheid van contactgegevens is via het secretariaat van de faculteiten of de servicedesk van de hogeschool geïnformeerd naar contactpersonen van opleidingen.

2.3 Kwalitatief deelonderzoek

Er zijn verschillende lectoraten binnen de hogescholen die zich bezig houden en/of recentelijk bezig hebben gehouden met de thema's kindermishandeling en/of huiselijk geweld. De lectoren zijn benaderd om te inventariseren wat hun visie op en ervaring is met betrekking tot het opleiden van professionals die in de praktijk (mogelijk) te maken krijgen met huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Daarnaast is gevraagd wat geschikte methoden zijn om deze professionals goed op te leiden. Tevens is besproken welke aanknopingspunten er volgens hen zijn om een landelijk netwerk te realiseren bestaande uit docenten, organisaties in de praktijk en experts met betrekking tot de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling en welke meerwaarde een dergelijk netwerk kan hebben in het kader van onderwijsontwikkeling.

- *Respondenten*

Mw. dr. Janine Janssen is lector Veiligheid in afhankelijkheidsrelaties bij het Expertisecentrum Veiligheid (VE) aan Avans Hogeschool (Den Bosch). Daarnaast is zij als hoofd onderzoek verbonden aan het Landelijk Expertise Centrum Eergerelateerd Geweld (LEC EGG) van de nationale politie.

Dhr. dr. Cees Hoefnagels is als senior onderzoeker verbonden aan het lectoraat Jeugd van Hogeschool Utrecht.

Dhr. dr. Chris Kuiper is lector Transformaties in de Zorg voor Jeugd aan Hogeschool Leiden. Tevens is hij kwaliteitscontroller bij Horizon Jeugdzorg en Onderwijs en manager van iHUB.

Mw. dr. Susan Ketner is lector Integrale Aanpak Kindermishandeling aan de Hanze Hogeschool te Groningen.

Mw. dr. Saskia Wijsbroek is lector Jeugd aan de Hogeschool Utrecht en als docent verbonden aan de opleiding Pedagogische Wetenschappen van Universiteit Utrecht.

Dhr. dr. Peer van der Helm is lector Residentiële Jeugdzorg aan Hogeschool Leiden. Daarnaast is hij hoofdonderzoeker bij Fier.

2.4 Deskresearch

Door middel van deskresearch is geïnventariseerd welke middelen geschikt zijn om in te zetten in het onderwijs gericht op het leren signaleren, bespreekbaar maken en professioneel handelen met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling. Hiervoor is gekeken naar voorlichtingen, trainingen, handboeken, publicaties van expertisecentra en eerdere publicaties gericht op inbedding van geweldsthema's in het (hoger) onderwijs.

3. RESULTATEN KWANTITATIEF DEELONDERZOEK

3.1 Respons

In totaal zijn 62 opleidingen benaderd voor deelname aan het onderzoek, waarvan 17 opleidingen (27% respons) van 8 verschillende hogescholen de vragenlijst hebben ingevuld. Het betreft 11 bacheloropleidingen: Social Work (2), Pedagogiek (1), Toegepaste Psychologie (2), Verpleegkunde (2), Verloskunde (1) en de opleiding tot leraar basisonderwijs (3). Daarnaast hebben vier masteropleidingen Social Work, Advanced Nursing Practice, Educational Needs en Jeugdzorg deelgenomen. Ook hebben twee post-hbo opleidingen tot praktijkondersteuner in de huisartsenzorg/GGZ deelgenomen.

Van de opleidingen die de vragenlijst niet hebben ingevuld, is de studiegids geraadpleegd (indien online beschikbaar) om informatie te verkrijgen over de inhoud van het onderwijsprogramma. Op basis van deze informatie is van 14 bacheloropleidingen Social Work (2), Pedagogiek (2), Toegepaste Psychologie (2), Fysiotherapie (3), Vaktherapie (1), Verpleegkunde (3), de opleiding tot leraar basisonderwijs (1) en twee masteropleidingen Pedagogiek en Social Work een beeld verkregen van de mate waarin er in het onderwijsprogramma aandacht is voor geweldsthema's.

3.2 Aandacht voor geweldsthema's in het onderwijs

Van de 17 opleidingen waarvan vragenlijstgegevens beschikbaar waren, hebben acht opleidingen aangegeven dat er binnen het onderwijsprogramma aan kindermishandeling en huiselijk geweld aandacht wordt besteed. Vier opleidingen gaven aan geen aandacht te besteden aan deze thema's. Drie opleidingen gaven aan dat er binnen het onderwijsprogramma aandacht wordt besteed aan kindermishandeling, maar niet aan huiselijk geweld en twee opleidingen geven aan dat er binnen het onderwijsprogramma aandacht wordt besteed aan huiselijk geweld, maar niet aan kindermishandeling.

Van de 16 opleidingen waarvan studiegidsen zijn geraadpleegd is van zes opleidingen op basis van die informatie duidelijk dat er binnen het onderwijsprogramma aan beide thema's aandacht wordt besteed en bij twee opleidingen in ieder geval aandacht is voor het thema kindermishandeling. Van de overige negen opleidingen werd op basis van de informatie in de studiegids niet duidelijk of en hoe er aandacht wordt besteed aan geweldsthema's.

Binnen de negen bacheloropleidingen Social Work en Pedagogiek is veel aandacht voor geweldsthema's. Op basis van de resultaten van de vragenlijst en geraadpleegde studiegidsen blijkt dat kindermishandeling en huiselijk geweld aandacht krijgen in het onderwijsprogramma van deze opleidingen. Alle Social Work opleidingen hanteren keuzeprofielen (onder meer Jeugd, zorg, GGZ of maatschappelijk werk). Binnen het profiel Jeugd is aandacht voor kindermishandeling. Onderwijs gericht op geweldsthema's wordt in deze opleidingen gedaan in onderwijsonderdelen specifiek gericht op het werken aan veiligheid, werken in gedwongen kader, omgaan met complexe opvoedproblemen (orthopedagogiek) en zelfs specifiek gericht op huiselijk geweld. Ook wordt binnen onderwijsonderdelen aandacht besteed aan de Wet Meldcode, handboeken specifiek gericht op de aanpak van huiselijk geweld en interventies als Signs of Safety. Tevens is kennis van vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling opgenomen in leerdoelen van verschillende onderwijsonderdelen. Echter, de mate waarin de onderwijsonderdelen als verplicht onderdeel van het curriculum gelden verschilt per opleiding.

Met betrekking tot het toepassen van kennis en vaardigheden wordt in opleidingen Social Work en Pedagogiek doorgaans gewerkt aan de hand van casuïstiek, het oefenen met gespreksvoering, en het werken met de meldcode waarbij sommige opleidingen gebruik maken van de online cursus 'Leren Signaleren' van de Augeo Academy. De mate waarin er binnen het onderwijs nadruk wordt gelegd op het toepassen van vaardigheden verschilt per opleiding. Hierbij wordt bijvoorbeeld door een opleiding aangegeven dat er vooral wordt ingezet op bewustwording, maar in toenemende aandacht is voor het daadwerkelijk oefenen van vaardigheden. Het praten met ouders en professionals als stappen binnen de Meldcode wordt besproken, maar niet altijd geoefend. Bij opleidingen Pedagogiek is het Vlaggensysteem genoemd als specifieke methode om signalen van seksuele gezondheid en geweld te herkennen. Bovendien is binnen de opleidingen het signaleren van onveiligheid in leerdoelen beschreven binnen verschillende onderwijsonderdelen.

Binnen de opleidingen Toegepaste Psychologie is weinig tot geen aandacht voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Op basis van de resultaten van de vragenlijst en geraadpleegde studiegidsen komt naar voren dat in enkele opleidingen aandacht is voor het signaleren van kindermishandeling binnen een keuze- of uitstroomprofiel gericht op jeugd of onderwijs.

Binnen de opleidingen tot leraar basisonderwijs blijkt uit de vragenlijstgegevens en studiegidsen dat er aandacht wordt besteed aan huiselijk geweld en/of kindermishandeling, maar dat dit gaat om enkele onderwijsonderdelen. Bij sommige opleidingen wordt aangegeven dat er gebruik wordt gemaakt van casuïstiek, gastsprekers, het cursusaanbod van Augeo academy en wordt aandacht besteed gespreksvaardigheden met ouders over onveilige situaties. De mate waarin onderwijsonderdelen gericht op geweldsthema's verplicht zijn verschilt per opleiding, waarbij ook naar voren komt dat het werken met de meldcode niet bij alle opleidingen een structureel en verplicht onderdeel is van het onderwijsprogramma.

Binnen gezondheidszorgopleidingen lijken grote verschillen te bestaan in de mate waarin aandacht wordt besteed aan geweldsthema's. Voor de opleiding Verpleegkunde geldt dat sommige opleidingen zowel aan huiselijk geweld als kindermishandeling aandacht besteden, terwijl andere opleidingen juist weinig tot geen aandacht besteden aan deze thema's. In de opleidingen die dit wel doen wordt in meerdere onderwijsonderdelen aandacht besteed aan verschillende doelgroepen en verschijningsvormen. Hierbij is in zowel verplichte als keuze-onderdelen aandacht voor het werken met de Meldcode, relevante richtlijnen en wordt door sommige opleidingen gebruik gemaakt van het cursusaanbod van Augeo academy. Voor de opleiding Verloskunde is van slechts één opleiding informatie verkregen. Hieruit kwam naar voren dat er binnen deze opleiding veel aandacht wordt besteed aan geweldsthema's gedurende de gehele opleiding en dat aan vrijwel alle doelgroepen en verschijningsvormen aandacht besteed wordt.

Binnen masteropleidingen worden bachelor kennis en vaardigheden verondersteld en is het onderwijs gericht op verdere verbreding van kennis, specialisatie of verdieping en professionele ontwikkeling. Studenten die deze opleidingen volgen zijn reeds werkzaam in de beroepspraktijk. Uit de resultaten blijkt dat sommige masteropleidingen gericht op het werken met jeugd in enige mate aandacht besteden aan geweldsthema's, waarvoor geldt dat deze onderwijsonderdelen verplicht onderdeel zijn van het programma. De mate waarin er aandacht wordt besteed aan specifieke doelgroepen en verschijningsvormen is afhankelijk van of de professional in opleiding zich gedurende de studie richt op deze thema's, mede afhankelijk van de organisatie waarin hij/zij werkzaam is. Bij sommige masteropleidingen is aangegeven dat er geen specifieke aandacht wordt besteed aan huiselijk geweld en kindermishandeling.

3.3 Aandacht voor verschillende doelgroepen en verschijningsvormen

De mate waarin de responderende opleidingen aandacht geven aan verschillende doelgroepen en verschijningsvormen is weergegeven in Tabel 1. De resultaten hebben betrekking op de 17 opleidingen waarvan gegevens uit de vragenlijst beschikbaar zijn. Van de opleidingen waarvan de studiegidsen zijn geraadpleegd was te weinig informatie over de cursussen beschikbaar om inzicht te krijgen in de mate waarin aandacht is voor specifieke doelgroepen en verschijningsvormen. Vanwege de beperkte hoeveelheid informatie per type opleiding worden de resultaten niet per opleiding apart weergegeven.

Tabel 1. Aantallen en percentages van opleidingen (N = 17) die aangeven in het onderwijsprogramma aandacht te besteden aan verschillende doelgroepen, verschijningsvormen en lesmaterialen in het kader van geweldsproblematiek

Aandacht in het curriculum voor:	
huiselijk geweld	10 (53%)
kindermishandeling	11 (65%)
zowel huiselijk geweld als kindermishandeling	8 (47%)
geen aandacht voor geweldsthema's	4 (24%)
Doelgroepen	
<i>slachtoffers huiselijk geweld</i>	9 (53%)
<i>slachtoffers loverboys</i>	5 (29%)
<i>slachtoffers eengerelateerd geweld</i>	3 (18%)
<i>kinderen in kwetsbare opvoedsituaties</i>	11 (65%)
<i>KOPP/KVO kinderen</i>	7 (41%)
<i>kinderen van ouders met LVB</i>	5 (29%)
<i>multiprobleemgezinnen</i>	8 (47%)
<i>complexe scheidingen</i>	5 (29%)
<i>ouderen</i>	7 (41%)
Verschijningsvormen	
<i>stalking</i>	1 (6%)
<i>economisch geweld/financiële uitbuiting</i>	2 (12%)
<i>fysiek geweld / lichamelijke mishandeling</i>	12 (71%)
<i>partnergeweld</i>	5 (29%)
<i>emotionele verwaarlozing</i>	11 (65%)
<i>getuige huiselijk geweld</i>	9 (53%)
<i>kindermisbruik/kinderporno</i>	5 (29%)
<i>seksueel corrumperen van kinderen</i>	3 (18%)
<i>seksueel geweld in huiselijke kring</i>	7 (41%)
<i>schadelijke traditionele praktijken</i>	2 (12%)
Typen lesmateriaal	
<i>specifieke gespreksmethoden</i>	6 (35%)
<i>handboek</i>	2 (12%)
<i>casuïstiek</i>	9 (53%)
<i>bestaande / erkende voorlichting of training</i>	2 (12%)
<i>online cursus / training</i>	6 (35%)
<i>documentaire</i>	4 (24%)
<i>anders, namelijk:</i>	
<i>online documentatie, bijv. richtlijnen</i>	5 (29%)

Uit de resultaten komt naar voren dat de opleidingen Social Work, Pedagogiek en lerarenopleiding aandacht hebben voor kinderen en de opleidingen Social Work, Verpleegkunde en huisartsenondersteuning zich richten op ouderen. Van de opleidingen die zich in het onderwijs richten op geweldsthema's wordt met name aandacht besteed aan lichamelijke mishandeling, emotionele verwaarlozing en getuige zijn van huiselijk geweld. Aan overige verschijningsvormen wordt relatief weinig aandacht besteed.

Wat betreft het lesmateriaal dat opleidingen gebruiken in het onderwijs, wordt veel gebruik gemaakt van casuïstiek en online cursussen, met name de cursus 'Leren Signaleren' van de Augeo Foundation.

4. RESULTATEN INTERVIEWS MET EXPERTS

Alle respondenten hebben aangegeven dat thema's als huiselijk geweld en kindermishandeling verder reiken dan het sociaalagogisch werkveld. Naast de opleidingen Sociaal Werk, Pedagogiek en de lerarenopleidingen (basis- en voortgezet onderwijs) dient ook in paramedische beroepsopleidingen, Verpleegkunde, Verloskunde en de Politieacademie aandacht besteed te worden aan geweldsthema's. Eén respondent noemt ook expliciet de opleidingen Integrale veiligheidskunde en HBO-Rechten. Geen van de respondenten heeft volledig zicht op de mate waarin en de manier waarop opleidingen aandacht besteden aan deze thema's, maar geven aan elk hun visie gedeeld te hebben op wat volgens hen nodig is in de opleiding van toekomstig professionals die te maken (kunnen) krijgen met huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Op sommige vlakken zijn respondenten het eens en sommige respondenten hebben specifieke aandachtspunten benoemd. In de volgende paragrafen worden deze beschreven aan de hand van drie domeinen: *Kennis & inzicht*, *Toepassen kennis en inzicht* en *Oordeelsvorming*. Een vierde domein, *Communicatie*, is ten behoeve van de leesbaarheid verwerkt in het domein *Toepassen van Kennis en inzicht*, omdat hetgeen verstaan wordt onder 'communicatie' (*consultatie van collega's en inschakelen c.q. opstarten van hulpverlening*) in relatie tot geweldsthema's sterk samenhangt met het toepassen van kennis en inzicht.

4.1 Kennis en inzicht

Domein I. Kennis & Inzicht:

Opdoen van inhoudelijke kennis over verschijningsvormen en kwetsbare doelgroepen van huiselijk geweld en kindermishandeling en inzicht in risicofactoren, samenhang met andere problematiek, beschermingsfactoren en uitgangspunten voor effectieve preventie en aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling.

1. Kennis van de Wet Meldcode, afwegingskader en richtlijnen

Alle respondenten geven aan dat het essentieel is dat professionals tijdens hun beroepsuitoefening weten wat ze moeten doen bij vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling en welke expertise zij op welk moment moeten inschakelen. Niet alleen is het belangrijk dat men weet wanneer je waar een melding kan maken, maar ook wanneer anoniem en wanneer juist niet anoniem. In dat kader geven alle experts aan dat studenten in elk geval kennis moeten hebben van de Wet Meldcode en leren werken met het afwegingskader. In andere woorden; tijdens hun toekomstige beroepsuitoefening moeten zij signalen kunnen herkennen en weten hoe zij adequaat kunnen handelen bij vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Om hiertoe in staat te zijn dienen studenten ook basale kennis te hebben van verschillende verschijningsvormen en kwetsbare doelgroepen.

In het onderwijs binnen bovengenoemde opleidingen is het dan ook belangrijk duidelijk te maken dat de (toekomstig) professionals zich bewust worden dat zij een gezamenlijke

verantwoordelijkheid dragen om juist te handelen bij vermoedens en bij onthullingen door slachtoffers. Alle geraadpleegde experts zijn het erover eens dat alle studenten van bovengenoemde hbo-opleidingen – naast de Wet Meldcode – ten minste kennis moeten hebben van geldende richtlijnen, protocollen, bestaande (preventieve) interventies en (regionale) netwerken gericht op de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling, die relevant zijn voor het beroep waartoe zij worden opgeleid. Als voorbeeld wordt gegeven dat pedagogen, sociaal werkers en psychologen kennis moeten hebben van de Richtlijn Kindermishandeling, maar dat het voor een effectieve aanpak ook belangrijk is dat studenten van hogere sociale studies beschikken over (basale) kennis van familierecht, jeugdrecht en mensenrechten, zodat duidelijk wordt binnen welke kaders en met welke verantwoordelijkheden iedereen in een multidisciplinair samenwerkingsverband te maken heeft.

"Het moet duidelijk zijn dat niemand in een vacuüm werkt, je moet de rechtstaat kunnen begrijpen om juist te kunnen reageren op vermoedens van huiselijk geweld en/of kindermishandeling".

Professionals werkzaam in het sociaal domein dienen kennis te hebben van zaken als wilsbekwaamheid, de Wet Persoonsgegevens en de Wet Maatschappelijke Ondersteuning, omdat zij hier in de praktijk zeker mee te maken krijgen. Eén expert geeft aan dat er een grote uitdaging ligt voor het hoger onderwijs om de (bestuurlijke) context meer te betrekken bij het onderwijs gericht op geweldsthema's en domein overstijgend onderwijs aan te bieden ("dwarsverbanden maken"), waardoor studenten worden getraind om (signalen van) problemen in de context van het geheel te bekijken.

2. Kennis over verschijningsvormen, kwetsbare doelgroepen en aanknopingspunten voor aanpak

Volgens de geraadpleegde experts zijn er verschillende verschijningsvormen van huiselijk geweld en kindermishandeling, en doelgroepen die in de praktijk te weinig aandacht krijgen. Als voorbeeld met betrekking tot huiselijk geweld wordt ingegaan op de geringe aandacht voor mannen als slachtoffer van huiselijk geweld en eengerelateerd geweld. Daarnaast wordt gesteld dat er verschillende vormen van kindermishandeling zijn die in de praktijk nauwelijks aandacht krijgen, zoals gedrag van ouders waar kinderen last van hebben en een bedreiging zijn voor de sociaal-emotionele, cognitieve en/of motorische ontwikkeling. Eén expert stelt dat het meemaken van een vechtscheiding, vormen van oudervervreemding (waarbij kinderen worden opgezet tegen de andere ouder), het opdringen van (religieus) gedachtegoed en het onthouden van onderwijs ook vormen van kindermishandeling zijn.

Uit de gesprekken komt ook naar voren dat het bij het opleiden van professionals van belang is dat zij leren begrijpen welke factoren ten grondslag kunnen liggen aan huiselijk geweld en kindermishandeling. Als een student daartoe in staat is, kunnen vormen van huiselijk geweld en kindermishandeling worden gezien als een symptoom van een onderliggend probleem. Hierdoor worden toekomstig professionals zich bewust van het feit dat er bij huiselijk geweld en kindermishandeling vrijwel altijd sprake is van een mechanisme dat doorbroken moet worden, wat vraagt om een systemische benadering én multidisciplinaire aanpak (*dubbel integraal werken*). Hierbij wordt gesteld dat een effectieve aanpak om méér vraagt dan familiegericht/gezinsgericht werken, omdat het

nodig is om het hele systeem en onderliggende verbanden in kaart te brengen en te analyseren op basis van meerdere verklarende modellen. Alleen dan is het mogelijk om echt te begrijpen hoe een en ander met elkaar samenhangt en dat voor een effectief hulpverleningstraject professionals uit verschillende disciplines moeten samenwerken.

"We moeten ze helpen om verbanden te herkennen (leren kijken) en duiden (begrijpen)."

In dit kader wordt door een van de experts aangegeven dat het van belang is aandacht te hebben voor de beleving van het ouderschap bij ouders die kwetsbaar zijn en verhoogd risico lopen om te maken te krijgen met huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Wat doet ouderschap met iemand? Wanneer komt ouderschap onder druk te staan? En hoe gedraagt een ouder zich naar het kind? En naar de (ex)partner? Een andere expert stelt dat het essentieel is dat toekomstig professionals leren oog te hebben voor intergenerationele overdracht, ofwel het transgenerationele aspect van huiselijk geweld en kindermishandeling, omdat er families zijn waar verwaarlozing en mishandeling al generaties aan de orde is. Daarnaast geldt ook dat risicofactoren als armoede ook vaak generatie op generatie voorkomen in families. Het is in dit kader ook relevant dat toekomstig professionals bekend zijn met systeemtheoretische begrippen als *roulerende rekening*, *gespleten loyaliteit*, *verborgen loyaliteit* en *dubbele loyaliteit*. Dit laatste betekent bijvoorbeeld dat slachtoffers van huiselijk geweld en kindermishandeling in de regel ook sterke gevoelens van loyaliteit hebben naar de dader en dat vraagt om meerzijdige partijdigheid van de professional, waarbij de professional de loyaliteit erkent en respecteert. Daarnaast wordt gesteld dat professionals moeten beschikken over kennis van de principes van traumabehandeling en traumasensitief werken, gezien het slachtoffer zijn van huiselijk geweld en/of kindermishandeling traumatisch is. Ook is het belangrijk dat (toekomstig) sociaal agogisch professionals zich kunnen inbeelden (*mentaliseren*) en reflecteren op wat hun gedrag oproept bij slachtoffers en plegers van geweld.

Bij de kennisoverdracht over verschillende verschijningsvormen en kwetsbare doelgroepen wordt dan ook door de experts benadrukt dat het van belang is om ook aandacht te besteden aan de complexe problematiek van kinderen en ouders (multiprobleemgezinnen) en de manier waarop problematiek binnen een gezins- of familiesysteem kan ontstaan en in stand gehouden kan worden. Hierbij wordt ook het belang onderstreept van aandacht voor thema's als dynamiek binnen jeugdgroepen, radicalisering, de virtuele wereld waarin jongeren opgroeien en het kunnen begrijpen van culturele aspecten van opvoedingssituaties, zoals de *extended family*. Eén expert geeft aan dat met name in de meer rurale gebieden er weinig aandacht zou zijn voor de multiculturele samenleving, waardoor het minder vanzelfsprekend is dat (toekomstig) professionals voldoende oog hebben voor en rekening houden met de culturele achtergrond van slachtoffers en plegers.

De geraadpleegde experts pleiten er tot slot voor dat er binnen het hoger beroepsonderwijs aandacht wordt besteed aan mogelijke gevolgen van huiselijk geweld en/of kindermishandeling voor het welzijn van betrokkenen op zowel korte als lange termijn. Er is aangegeven dat er recent meer wetenschappelijke evidentie is gekomen voor de negatieve langetermijn gevolgen van huiselijk geweld en kindermishandeling en intergenerationele overdracht van problematiek. Bovendien staat het thema negatieve jeugdervaringen (*adverse childhood experiences*) inmiddels prominent op de internationale onderzoeksagenda. Volgens de experts onderschrijft dit het belang van bewustwording van het gegeven dat problemen van een gezinssysteem op meerdere domeinen een risico inhouden voor negatieve en traumatische jeugdervaringen bij kinderen, die kunnen leiden tot ontwikkelingsproblemen en gedragsproblemen, die weer kunnen leiden tot verdere kindermishandeling. Het is derhalve van belang om toekomstig professionals tijdens hun

opleiding inzicht te geven in deze complexe dynamiek en risico- en beschermende factoren die hierop van invloed zijn.

3. Kennis over risico- en beschermingsfactoren

Bij beperkte ruimte in het curriculum zou ten minste aandacht moeten worden besteed aan risicofactoren voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Hierbij is aangegeven dat het van belang is om duidelijk te maken dat een risicofactor nog geen signaal of concrete aanwijzing is. Als voorbeeld wordt genoemd dat armoede en schuldenproblematiek risicofactoren zijn, maar dat dit niet betekent dat er bij armoede ook sprake is van geweldsproblematiek. Het gaat dus om het begrijpen van het verschil tussen een verhoogde kans en een oorzakelijk verband:

"We moeten ervoor waken dat er te snel conclusies worden getrokken".

Een andere expert geeft hierbij aan dat het accent in het onderwijs gericht op geweldsproblematiek vaak ligt op signaleren en handelen en er nog te weinig aandacht is voor preventie. Hierbij wordt genoemd dat er een kans ligt voor doorontwikkeling van curricula door meer aandacht te besteden aan beschermende factoren. Immers, risicofactoren zijn vaak lastig weg te nemen of moeilijk beïnvloedbaar. Door te leren oog te hebben voor beschermende factoren en inzicht te krijgen in manieren om beschermende factoren te vergroten/versterken, wordt als het ware een handelingsperspectief gecreëerd door te onderzoeken hoe het goede kan worden versterkt.

Tot slot wordt gesteld dat professionals in opleiding kennis nodig hebben over (preventieve) interventies gericht op de aanpak van kindermishandeling. Als voorbeeld wordt het programma VoorZorg genoemd, ontwikkeld door het Nederlands Centrum voor Jeugdgezondheid. Dit programma is gericht op preventie van kindermishandeling en *intimate partner violence* (een verschijningsvorm van huiselijk geweld), ter bevordering van gezondheid en ontwikkelingskansen van jonge, kwetsbare moeders en hun kinderen. Binnen dit programma werken verschillende disciplines nauw met elkaar samen, waaronder verloskundigen, verpleegkundigen, jeugdartsen en jeugdhulpverleners. Ook voor fysiotherapeuten, praktijkondersteuners en leraren is het relevant om te weten van het bestaan en de inhoud van dit programma, omdat zij een rol kunnen spelen in het aanmelden. Een van de experts stelt dat het een gemiste kans is dat een veelbelovend programma als VoorZorg niet of nauwelijks onder de aandacht van toekomstig professionals wordt gebracht, omdat dit bij uitstek illustreert hoe complex de problematiek is bij geweldsthema's en wat er nodig is om een effectieve aanpak in te zetten.

4.2 Vaardigheden om kennis en inzicht toe te passen

Domein II. Toepassen van kennis en inzicht:

- *Signaleren;*
- *Handelen: bespreken met kind/ouders;*
- *Handelen: samenwerken met andere professionals (signalen/informatie delen).*

Domein IV. Communicatie:

- *consultatie van collega's*
- *inschakelen c.q. opstarten van hulpverlening.*

In de praktijk zien de geraadpleegde experts dat het onderwijs vooral inzet op het ontwikkelen van gespreksvaardigheden met ouders en kinderen. Dat vindt men heel relevant en begrijpelijk ("*er moeten immers keuzes gemaakt worden*"), maar het is ook belangrijk dat toekomstig professionals leren om gesprekken te voeren met collega's, personen in de omgeving van een gezin en andere professionals voor advies en consultatie en in het kader van multidisciplinair samenwerken. Eén expert geeft aan dat het werken met de Meldcode vraagt om specifieke gespreksvaardigheden, zoals het bespreken van vermoedens met de betrokkenen en collega's alvorens een melding te maken:

"Dat dit heel moeilijk is, betekent dat we dit juist moeten oefenen en niet uit de weg moeten gaan."

Een andere expert stelt dat aandacht voor het oefenen in multidisciplinair samenwerken vanzelfsprekender wordt wanneer onderwijs over geweldsthema's vanuit een systemisch perspectief wordt benaderd waarbij het doel is om zicht te krijgen op de factoren die hierop van invloed zijn en welke aanpak hiervoor passend is. Meerdere experts noemen hierbij het belang van vaardigheden met betrekking tot positioneren en engageren als professional en het belang van vaardigheden met betrekking tot interculturele communicatie:

"Rekening houden met multiculturaliteit vraagt meer dan interculturele communicatie, maar dat is wat betreft vaardigheden zeker belangrijk".

Daarnaast wordt aangegeven dat toekomstig professionals ook zouden moeten leren hoe gezamenlijke besluitvoering tot stand komt. Dit betekent dat zij leren hoe principes van *shared decision making* in de praktijk kunnen worden toegepast, door bijvoorbeeld te werken volgens het stappenplan 'Het Beste Besluit voor Kinderen'³ en de 'Handreiking Participatie van kinderen in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling'⁴. Belangrijke uitgangspunten bij deze werkwijze zijn dat de stem van een kind gehoord moet worden en dat men zich bewust wordt van gevolgen die beslissingen kunnen hebben voor kinderen en andere betrokkenen. Wanneer kan een beslissing negatieve gevolgen hebben?⁵. Tevens wordt aangegeven dat er *tijdens* het hulpverleningstraject ook aandacht moet worden blijven besteed aan gezamenlijke en geïnformeerde besluitvorming, door bijvoorbeeld de voortgangsrapportage in samenspraak met het kind en de ouder op te stellen. Volgens meerdere experts wordt in de praktijk bij het signaleren en melden van huiselijk geweld momenteel nauwelijks gewerkt op basis van deze uitgangspunten.

"Idealiter wordt het kind gezien als volwaardige gesprekspartner en is er sprake van gezamenlijk geïnformeerde besluitvoering, omdat dat betekent dat er inzicht gegeven wordt in verschillende keuzeopties."

Naast het leren om domein (beroeps)overstijgend te *denken*, is het van belang dat studenten leren domein (beroeps)overstijgend te *werken*. Wanneer kennis van signalen

³ <https://www.dekinderombudsman.nl/toolkit-beste-besluit/uitleg-stappenplan-het-beste-besluit-voor-kinderen>

⁴ Geurts, Hokwerda, Bouma, Winder, & Hoefnagels (2018). *Participatie van kinderen in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Augeo.

⁵ Zie ook de volgende paragraaf over morele en ethische dilemma's en oordeelsvorming

van huiselijk geweld en kindermishandeling, risico- en beschermingsfactoren en ook het handelingsperspectief in een systemische context worden geplaatst, betekent dit dat het opleiden van toekomstige professionals mogelijk vraagt om het oefenen van complexere beroepsvaardigheden dan momenteel in hoger beroepsopleidingen wordt gedaan. Een expert stelt dat hier een belangrijke uitdaging ligt voor het onderwijs; er ligt vaak relatief veel nadruk op kennisoverdracht (beroepsinhoud) en minder op de analytische en uitdrukkingsvaardigheden. Naast het kunnen maken van een *systemische* analyse is het essentieel om in het kader van gevoelige thema's als huiselijk geweld en kindermishandeling *systematisch* te werken. Volgens de geraadpleegde experts doet *juist handelen* dan ook een beroep op het onderzoekend vermogen, omdat een professional bij een vermoeden van huiselijk geweld of kindermishandeling zich onderzoekend op moet stellen.

"Het gaat niet om waarheidsvinding, maar om vermoedens en het registreren van wat je waarneemt. Het is belangrijk om discreet te zijn. Professionals moeten zich niet verstoppen, maar zodra er mogelijk sprake is van huiselijk geweld of kindermishandeling moet je heel voorzichtig handelen, omdat stigmatisering op de loer ligt. Wat dat betreft ligt de grens tussen vermoedens en bewezen feit heel gevoelig."

Daarnaast is het registreren van ondernomen acties ook belangrijk voor dossiervorming en moet men in staat zijn om informatie op te kunnen zoeken om je te verdiepen in kennis over een verschijningsvorm of doelgroep. Meerdere experts onderstrepen het belang van uitstekende schriftelijke vaardigheden met betrekking tot dossiervorming en rapportage (veelal met rechtsgevolg).

"Taalgebruik is mij een doorn in het oog. Verslaglegging is vaak ondermaats, er is af en toe geen touw aan vast te knopen en dat is erg kwalijk, want het gaat om mensenlevens."

Ook is het volgens meerdere experts van belang dat studenten die in hun toekomstige beroepsuitoefening te maken krijgen met casuïstiek van huiselijk geweld en/of kindermishandeling, leren om in multidisciplinair verband samen te werken. Dat is méér dan elkaar op de hoogte stellen van wat iedereen heeft gedaan of gaat doen vanuit het eigen vakgebied. Dit behelst onder meer het beschikken over uitstekende verbale uitdrukkingsvaardigheden. Daarnaast leidt kennis over ieders handelingskader en verantwoordelijkheden tot een gedeelde visie: 'snappen we elkaar, spreken we dezelfde taal?' en wordt voorkomen dat casuïstiek vooral vanuit het eigen taakgebied wordt begrepen.

"Het is belangrijk om niet allemaal je eigen stuk goed te kunnen doen, maar ook breder te kunnen kijken en hulpverlening als geheel kunnen zien, én aan te passen indien nodig. Dit kan zowel het opschalen als afbouwen betekenen. En dit alles met oog voor het hele systeem waardoor er aandacht is voor slachtoffer, dader, omstanders en de dynamiek."

Tevens wordt aangegeven dat begeleiding en supervisie van beginnende professionals een belangrijk aandachtspunt is voor het ontwikkelen van beroepsvaardigheden met betrekking tot een adequate aanpak van huiselijk geweld en/of kindermishandeling. Immers, een student die een beroepsopleiding heeft afgerond is startbekwaam, maar eenmaal werkzaam in de praktijk dient te worden geïnvesteerd in verdere professionalisering. In het kader van de aanpak van geweldsproblematiek zijn het herkennen van signalen, het maken van afwegingen, deze beargumenteren, erover

communiceren met collega's en reflecteren op wat dit met je doet als professional vaardigheden die niet alleen tijdens de opleiding, maar ook tijdens de beroepsuitoefening blijvend aandacht vergen. Dit geldt in het bijzonder voor beginnende professionals.

Tot slot benoemen de geraadpleegde experts de meerwaarde voor het gebruiken van casuïstiek in het onderwijs rondom de thema's kindermishandeling en huiselijk geweld. Deze vorm van *praktijkleren* maakt het niet alleen mogelijk om verschillende onderliggende en bijkomende aspecten van de problematiek te begrijpen en te oefenen met systemische analyses – zoals vaak gebeurt in het kader van leren werken met de Meldcode – maar ook om te leren van de samenwerking tussen verschillende disciplines rondom een casus en verslaglegging van het vervolgtraject. Bovendien nodigt een casus ook uit tot reflectie en draagt het werken met een casus bij aan de ontwikkeling van de beroepshouding en oordeelsvorming.

4.3 Oordeelsvorming

Domein III. Oordeelsvorming:

Consultatie bij zichzelf wanneer te signaleren en /of te interveniëren, zoals het melden, bespreekbaar maken of inschakelen van hulp, en het verantwoorden van de keuze die men maakt.

Het kunnen werken met de Meldcode draait volgens de geraadpleegde experts hoofdzakelijk om het kunnen analyseren van een situatie en het kunnen vormen van een oordeel. In het onderwijs gericht op professionele oordeelsvorming is volgens de experts een aantal zaken belangrijk. Allereerst is het voor toekomstig professionals die met de Meldcode leren werken belangrijk zich ervan bewust te zijn dat oordelen iets anders is dan veroordelen. Bij het in kaart brengen van signalen en het bespreekbaar maken van een vermoeden is het belangrijk dat een vermeend pleger niet direct als dader wordt gezien. Een expert noemt dat de attitude zou moeten zijn dat er niet 'zomaar' gemeld wordt. Het is dus belangrijk dat studenten leren om vermoedens voor te leggen aan collega's. Naast meer concretere signalen is er bij de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling ook wel eens sprake van een zogeheten niet-pluis gevoel en juist dan is consultatie bij zichzelf, navraag bij betrokkenen en collega's belangrijk, evenals een afgewogen woordkeuze.

"Durf te checken, spreek met de betrokkenen. Een melding – terecht of onterecht – heeft zoveel gevolgen. Discretie - niet te verwarren met ontkennen of verstoppen - en zorgvuldigheid zijn essentieel. Het verschil tussen een vermoeden en bewezen feit ligt heel gevoelig."

Voor het onderwijs betekent dit dat het belangrijk is om bij het oefenen van vaardigheden en het analyseren van casuïstiek ook aandacht te besteden aan keuzemomenten en afwegingen. Volgens de experts heeft dit meestal te maken met morele of ethische beroepsdilemma's. Als voorbeeld wordt gegeven: hoe om te gaan met een situatie waarin je als professional meent te moeten melden en/of aangifte te doen en een slachtoffer aangeeft dat echt niet te willen? Het leren herkennen van dergelijke dilemma's en hiermee om te gaan wordt door experts gezien als een opdracht voor het hoger onderwijs. Er wordt

genoemd dat er verschillende methoden zijn waarmee in de praktijk gewerkt wordt die zich ook lenen voor onderwijsdoeleinden⁶, bijvoorbeeld door situaties waar studenten tijdens hun stage mee te maken krijgen of aan de hand van een door een docent ingebrachte casus. Een expert benoemt dat het voor oordeelsvorming ook belangrijk is om te leren dat er verschillende perspectieven en belangen naast elkaar kunnen bestaan; een ouder die het kind slaat kan ook echt het beste voor hebben met zijn kind. Daarnaast wordt ook het belang genoemd van zelfkennis en reflectief vermogen, waardoor een professional in staat is om ook te reflecteren op eigen ervaringen en achtergrond en de rol daarvan op de oordeelsvorming.

4.4 De opdracht voor docenten en onderwijsontwikkelaars

In de gesprekken met de experts is ook besproken wat er volgens hen nodig is om het onderwijs over huiselijk geweld en kindermishandeling in hbo opleidingen te verrijken. Allereerst is genoemd dat er moet worden ingezet op een toenemend bewustzijn onder docenten en onderwijsontwikkelaars van de niet-hogere sociale studies dat huiselijk geweld en kindermishandeling ook relevante thema's zijn voor hun opleidingen. Als voorbeeld wordt door meerdere experts benoemd dat het belangrijk is dat leraren in het basis-, maar ook op het voortgezet onderwijs leren te signaleren wanneer de sociaal-emotionele ontwikkeling en veiligheid van leerlingen in het gedrang komt door bijvoorbeeld pesten, armoede of kindermishandeling. Om bovenstaande te realiseren is het nodig om docenten van het hbo zich bewust te maken van hun rol in de praktijk en hen toe te rusten met up-to-date praktijkkennis en nieuwe wetenschappelijke inzichten in *wat werkt*. Meerdere experts geven aan dat er binnen verschillende opleidingen tot leraar basisonderwijs de laatste jaren initiatieven zijn genomen of voornemens bestaan om toekomstig professionals meer bewust te maken van thema's als huiselijk geweld en kindermishandeling.

“Binnen de Pabo zie ik een belangrijke uitdaging. Problemen als huiselijk geweld en kindermishandeling hoeven door een leraar niet opgelost te worden voor een leerling, dat kan ook niet. Leraren moeten wel op kunnen merken als kinderen in de knel zitten. Dat herkennen is belangrijk, maar ook het erkennen van het kind en er voor de leerling kunnen zijn. Ook moeten toekomstige leraren leren hoe zij gesprekken met ouders kunnen voeren, zowel over laagdrempeliger zaken als over lastige thema's als vermoedens van huiselijk geweld en kindermishandeling.”

Verder zijn de ondervraagde experts het erover eens dat docenten binnen de hogere sociale studies zelf ook dienen te beschikken over kennis van huiselijk geweld en kindermishandeling, begrip van systemische samenhang van problematiek, en domein overstijgend kunnen denken en moeten kunnen werken met de Meldcode. Docenten kunnen hiertoe gebruik maken van het (online) cursusaanbod van Augeo academy. Daarnaast is het belangrijk dat docenten en onderwijsontwikkelaars op de hoogte blijven van ontwikkelingen zoals aanpassingen in richtlijnen, protocollen en nieuwe kennis over verschijningsvormen, kwetsbare doelgroepen en aanknopingspunten voor preventie en aanpak.

---

⁶ In het volgende hoofdstuk wordt ingegaan op verschillende cursussen, trainingen en studiemateriaal dat geschikt is voor onderwijsdoeleinden.

Daarnaast wordt gesteld dat het voor de hand ligt om binnen bestaande onderwijsprogramma's te zoeken naar aanknopingspunten voor aanvulling, verrijking en verdieping. Hierbij wordt aangegeven dat het overgrote deel van docenten in het hbo beschikt over praktijkervaring met betrekking tot geweldsthema's, waardoor deze expertise mogelijk al in huis is. Dit biedt kansen om binnen een opleiding gezamenlijk te zoeken naar mogelijkheden om het bestaande onderwijsprogramma te verrijken. Lectoren en docenten kunnen gastlessen verzorgen, of aanvullingen doen op colleges binnen een bestaande lessenreeks zoals het oefenen met casuïstiek bij een vak als ethiek of kinderrechten. Het organiseren van gastlessen door ervaringsdeskundigen op het gebied van geweldsthema's wordt ook als mogelijkheid genoemd om bestaande onderwijsprogramma's te verrijken met als doel het cliëntperspectief een plek te geven.

"Binnen bestaande kaders zoeken naar aanvullingen heeft de meeste kans voor aanpassingen op korte termijn. En als je iets nieuws wilt ontwikkelen, dan niet te smal ontwikkelen omdat het dan lastig is om een thema in een curriculum te krijgen (bijvoorbeeld rondom sociale veiligheid)."

Alle bij dit onderzoek betrokken lectoraten werken nauw samen met praktijkinstellingen uit de regio en lokale overheden en hebben vanwege de verbondenheid aan een faculteit op een hogeschool korte lijnen met het hoger beroepsonderwijs. Sommige lectoraten hebben dan ook een kenniskring waar docenten onderdeel van zijn. Volgens de geraadpleegde experts zijn er verschillende mogelijkheden die de onderwijsontwikkeling rondom geweldsthema's zou stimuleren, zoals het beter benutten van bestaande netwerken, of de oprichting van een nieuw samenwerkingsverband. Lectoren zien er een uitdaging in om nauwer samen te werken met docenten en onderzoekers, om te kijken naar mogelijkheden om bestaande curricula te verrijken. Binnen hogescholen zouden bovendien ook nog meer dwarsverbanden gemaakt kunnen worden, door bijvoorbeeld in projectgroepen met studenten en docenten van verschillende opleidingen samen te werken. Ook worden er mogelijkheden gezien in het verzorgen van gastcolleges bij opleidingen die verbonden zijn aan andere faculteiten. Een expert geeft aan dat het gezamenlijk opstellen van een werkboek met opdrachten gebaseerd op casuïstiek en werkvormen zoals rollenspellen en individuele- en groepsopdrachten een meerwaarde zou hebben voor het onderwijs, waar docenten van verschillende opleidingen mee kunnen werken in verschillende, bestaande of nieuwe onderwisonderdelen.

4.5 Visie op een landelijk samenwerkingsverband

De experts zien kansen om kennis te bundelen en landelijk ervaringen uit te wisselen en in te zetten in het kader van onderwijsontwikkeling, maar plaatsen wel kritische kanttekeningen. Zo is er benoemd dat er nog onbenutte kansen zijn om opleidingen nauwer te betrekken bij de kenniskring van lectoraten. Als deze verbinding wordt versterkt, komen opleidingen nauwer in verbinding te staan met praktijkinstellingen, bestaande (regionale) samenwerkingsverbanden, academische werkplaatsen en leernetwerken, waardoor curricula op een organische wijze doorontwikkeld worden op basis van principes van *evidence* en *practise based* werken. Hierbij wordt tevens aangegeven dat er binnen de kenniskring op lokaal en regionaal niveau incidenteel overleg is (bijvoorbeeld met een lectoraat van een andere hogeschool), waarbij informatie en ideeën worden uitgewisseld en wordt gesproken over initiatieven tot samenwerking. Eén van de experts ziet dan ook

meer nut in het investeren van een verrijking van het onderwijs op basis van bestaande en lokale samenwerkingen dan het oprichten van een nieuw landelijk samenwerkingsverband. De overige experts geven aan dat een landelijk platform – met gebundelde krachten – juist zou kunnen bijdragen aan het genereren en verankeren van aandacht voor de thema's binnen curricula. Ook omdat er op deze manier mogelijk meer ruimte is voor het ontwikkelen van domein overstijgend onderwijs. Eén van de experts geeft aan dat er rondom seksualiteit en seksuologie ook een dergelijk netwerk bestaat. Hierbij wordt aangegeven dat het nuttig is om juist krachten te bundelen, omdat het zonde is om op verschillende plekken in het land hetzelfde te willen doen.

"Een dergelijk landelijk platform of netwerk is heel goed, want het geeft identiteit en leidt tot lesvormen en methodes voor onderwijs en praktijk".

Een tweede kritische kanttekening over de eventuele oprichting van een landelijk platform is dat er reeds verschillende platformen en samenwerkingsverbanden bestaan, zoals het sectoraal adviescollege van hogere sociale studies, platform van lectoren, academische werkplaatsen, leernetwerken en kenniskringen. Een van de ondervraagden ziet niet direct een meerwaarde in de oprichting van nog een platform of netwerk, maar ziet wel mogelijkheden voor de ministeries van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Onderwijs Cultuur en Wetenschappen, en Justitie en Veiligheid om domein overstijgend en op landelijk niveau kennis op te halen bij de diverse bestaande platformen en kennis toegankelijk te maken en te verspreiden. Een andere expert geeft aan dat het voor het genereren en verankeren van aandacht voor geweldsthema's in opleidingen juist helpend zou zijn om een samenwerkingsverband op te richten dat primair zou moeten bestaan uit docenten van hbo-opleidingen, lectoren en onderwijskundigen, en waar afgevaardigden van de ministeries eventueel ook bij aan kunnen sluiten om informatie op te halen en te delen. Dit samenwerkingsverband kan ook een rol spelen in de bijscholing van docenten en fungeren als denktank.

"Als we rondom deze thema's gaan samenwerken kunnen we vanaf begin af aan verschillende disciplines bij elkaar zetten en samen creëren en inspireren. Co-creatie en synergie is in deze een mooi en hoopvol streven".

5. RESULTATEN DESKRESEARCH: GESCHIKTE MATERIALEN VOOR GEBRUIK IN ONDERWIJS OVER GEWELDSTHEMA'S

In dit hoofdstuk wordt een selectie weergegeven van het aanbod dat momenteel beschikbaar is op het gebied van training en voorlichting, handboeken, vakliteratuur, richtlijnen en documentaires die geschikt zijn voor onderwijs gericht op geweldsthema's. In Bijlage 2 is een overzicht te vinden van organisaties met expertise op het gebied van geweldsthema's. In Bijlage 3 is een overzicht te vinden van (preventieve) interventies gericht op de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Kennis van deze interventies is relevant voor toekomstige professionals en kan tevens worden gebruikt bij verdiepingsopdrachten in het onderwijs.

5.1 Trainingen en voorlichtingen

De Augeo Foundation zet zich in voor bewustwording en training op het gebied van kindermishandeling en huiselijk geweld. Augeo Academy biedt verschillende e-learning lesprogramma's en modules aan die geschikt zijn voor hbo-onderwijs en bijscholing. Uit het kwantitatieve deelonderzoek is gebleken dat hogere sociale studies de Augeo Foundation kennen en gebruik maken van het programma-aanbod.

- [Leren signaleren⁷](#)
Blended lesprogramma over het signaleren van kindermishandeling en huiselijk geweld en het werken met een meldcode gericht op verschillende beroepsopleidingen.
- [Online cursus: 'Kindcheck'](#)
E-learning module gericht op inzicht krijgen in de Kindcheck (onderdeel van de Wet meldcode) om oudersignalen die kunnen duiden op onveilige opvoedingssituatie van minderjarige kinderen te herkennen en adequaat te handelen.
- [Online cursus: 'Hoe geef je les over geweld in afhankelijkheidsrelaties'](#)
E-learning module waarin docenten uit het beroepsonderwijs hun ervaringen delen met het lesgeven over kindermishandeling en huiselijk geweld.
- [Online cursus: 'Herken huwelijksdwang'](#)
E-learning module gericht op het herkennen van signalen van huwelijksdwang en passende hulp in te schakelen.

Movisie is een landelijk kennisinstituut voor een samenhangende aanpak van sociale vraagstukken. Movisie biedt verschillende (online) trainingen op het gebied van huiselijk en seksueel geweld.

- [Online training: 'Praten over huiselijk geweld kun je leren'](#)
E-learning module gericht op het vroegtijdig signaleren, bespreekbaar maken en hulp inschakelen bij huiselijk geweld en seksueel geweld.

---

⁷ De blauw weergegeven titels betreffen een hyperlink die direct toegang geeft tot meer informatie over de betreffende training of voorlichting.

- [Online training: 'Veilig ouder worden'](#)
E-learning module gericht op inzicht krijgen in verschillende soorten ouderen mishandeling, signalen herkennen en hulp inschakelen.
- [RespectEER](#)
Voorlichting die docenten zelf kunnen geven aan jongeren over eer, seks en eengerelateerd geweld met diverse werkvormen.
- [Quez](#)
Tool met vragen die professionals en vrijwilligers kunnen gebruiken om in gesprek met cliënten zelfregie te stimuleren. Daarnaast biedt het reflectievragen voor casuïstiekbespreking of intervisie.
- [Basistraining 'Werken met het Vlaggensysteem'](#)
Omgaan met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag van kinderen en jongeren.
- [Online training 'Werken met het vlaggensysteem in de VGZ'](#)
E-learning module gericht op omgaan met seksueel (grensoverschrijdend) gedrag bij cliënten met een verstandelijke beperking
- [Relatiewijs](#)
Methodiek om grensoverschrijdend gedrag onder (jong)volwassenen (16+) te signaleren, bespreekbaar te maken en te beoordelen. Op basis hiervan leert men adequaat te handelen. Tevens een hulpmiddel bij het doorlopen van alle stappen van de meldcode en biedt instrumenten voor het ontwikkelen van een afwegingskader op het terrein van (ex-)partnergeweld.

5.2 Handboeken en overige relevante vakliteratuur

Hieronder volgt een overzicht van handboeken en vakliteratuur gericht op het signaleren, bespreekbaar maken en professioneel handelen met betrekking tot huiselijk geweld, eengerelateerd geweld en kindermishandeling. Deze naslagwerken zijn geschikt voor onderwijs binnen hoger beroepsopleidingen.

Gespreksvoering

Hoïng, M., Jansen, J., Boer, A. & Liebrechts, M (2017). *Bespreekbaar maken van seksualiteit en intimiteit*. Bussum: Coutinho.

Nederlands Jeugdinstituut (z.d.). [In gesprek met kind en ouders: een 'lastig' gesprek?.](#)⁸

Ten Berge, I., & Bakker, A. (2009). *Veilig thuis? Hulp bij het beoordelen en bespreken van veiligheid van kinderen thuis*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

---

⁸ Dit document met praktische aanwijzingen over gespreksvoering is onderdeel van het dossier Kindermishandeling van het NJI en te downloaden van de website door te klikken op 'Download tips'.

Van Gemert, M. (2019). *Praktijkboek praten met kinderen over kindermishandeling*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.

Wolzak, A., & Ten Berge, I. (2012). *Kindermishandeling: signaleren en handelen. Basisinformatie voor mensen die werken met kinderen (7e druk)*. Utrecht: NIZW.

Professioneel handelen bij huiselijk geweld en kindermishandeling

Douma, L., & Hoes, M. (2016). *Handelen bij kindermishandeling en huiselijk geweld. Van signalering tot besluit (2^e druk)*. Amsterdam: Uitgeverij Boom.

Nederlands Jeugdinstituut & Movisie (2009). *Competenties 'Geweld leren signaleren en (be)handelen*. Utrecht: NJI en Movisie.

Janssen, H., Schakenraad, W., & Wentzel, W. (2019). *Basisboek Huiselijk geweld, Signaleren-melden-aanpakken (4^e druk)*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.

Janssens, K., & Wentzel, W. (2018). Preventie en aanpak van seksueel grensoverschrijdend gedrag. *Tijdschrift voor Orthopedagogiek, 9-10*, 58-65.

Van der Helm, G. H. P. (2019). *Leefklimaat! Voor jeugd en volwassenen*. Amsterdam: Uitgeverij SWP.

Van der Kolk, B. (2020). *Traumasporen. Het herstel van lichaam, brein en geest na overweldigende ervaringen (6e druk)*. Eeserveen: Uitgeverij Mens!.

Van Rossum, J., Ten Berge, I., & Anthonijsz I. (2008). *Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

Eergerelateerd geweld

Bakker, H., & Storms, O. (2014). *Factsheet De Meldcode bij (vermoedens van) eergerelateerd geweld*. Utrecht: Movisie.

Emers, R. (2008). *Eer en eerwraak*. Amsterdam: Bulaaq.

Janssen, J. (2017). *Focus op eer: een verkenning van eerzaken voor politieambtenaren en andere professionals*. Den Haag: Boom Lemma.

Huiselijk geweld en kindermishandeling

Bonnet, R. C. (2016). *De Kleine Gids Kindermishandeling*. Den Haag: Wolters Kluwer.

Douma, J, De Jong, A., Looij, J., & Stremmelaar, B. (2017). *Handreiking Begeleiden van ouders met een licht verstandelijke beperking en multiproblematiek*. Landelijk Kenniscentrum LVB.

Groen, M., & Lawick, J. (2013). *Intieme oorlog*. Amsterdam: Van Gennep.

Landelijk Platform Bestrijding Ouderenmishandeling (2016). *Factsheet Ouderenmishandeling*. Utrecht: Movisie.

Movisie (2019). *Factsheet Huiselijk geweld*. Utrecht: Movisie.

- Plaisier, I., & De Klerk, M. (red.). (2015). *Ouderenmishandeling in Nederland. Inzicht in kennis over omvang en achtergrond van ouderen die slachtoffer zijn van ouderenmishandeling*. Den Haag: Sociaal en Cultureel Planbureau.
- Schreuder, L., Abrahamse, S., & Van der Linden, P. (2012). *Preventie van seksueel misbruik in de kinderopvang*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Van Berlo, W., & Van Beek, I. (2015). *Seksuele grensoverschrijding en seksueel geweld. Feiten en cijfers*. Utrecht: Movisie en Rutgers WPF.
- Van Oosten, N., Verweij, S., Van den Heuvel, S., & Doornink, N. (2017). *Wat werkt bij hulp aan vrouwen die seksueel misbruik hebben meegemaakt*. Utrecht: Movisie.
- Verwijs, R., & Lünemann, K. (2012). *Partnergeweld. Achtergrond en risicofactoren*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.

Oordeelsvorming en besluitvorming

- Andriessen, G., De Jonge, E., & Kloppenburg, R. (2014). *Morele spanningsvelden in het ambulante sociaal werk*. Utrecht: Eburon uitgeverij.
- Buitink, J., Ebskamp, J., & Groothof, R. (2019). *Moresprudentie. Ethiek en beroepscode in het sociaal werk* (2e druk). Amersfoort: ThiemeMeulenhoff.
- Geurts, E., Hokwerda, Y., Bouma, H., Winder, L., & Hoefnagels, C. (2018). *Participatie van kinderen in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling*. Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport & Augeo.
- Kanne, M. (2014). *Moresprudentie in de praktijk*. Utrecht: Eburon uitgeverij.
- Kole, J., Van den Hoven, & Janssens, M. (2012). *Goed aangepakt. Gesprekken over beroepsethiek bij kindermishandeling*. Amsterdam: SWP.
- Van Montfoort, A. (2019). *Professionele oordeelsvorming in het sociaal domein*. Woerden: Uitgeverij deViervensters.
- Verhagen, A., Van Montfoort, A. J., & Sondorp, J. E. (2017). *Informatie-uitwisseling bij (vermoeden van) kindermishandeling: knelpunten en oplossingen*. Woerden: Van Montfoort.

Integraal werken

- Cardol, G., & Haarsma, L. (Reds.). (2018). *Verandering door verbinding: Handvatten voor de praktijk van de jeugdprofessional*. Bussum: Uitgeverij Coutinho.
- Janssen, J. (2011). *Schering en inslag. Enkele wenken voor politieambtenaren en andere professionals voor opbouw en onderhoud van netwerken in de multi-etnische samenleving*. Den Haag: Boom Lemma.
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Justitie en Veiligheid, & Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2014). *Digitale handreiking Aanpak Kindermishandeling*.

- Omer, H., & Wiebenga, E. (2015). *Geweldloos verzet in gezinnen: Een nieuwe benadering van gewelddadig en zelfdestructief gedrag van kinderen en adolescenten* (2e editie). Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Ten Berge, I., Addink, A., De Baat, M., Bartelink, C., Van Rossum, J., & Vinke, A. (2012). *Stoppen en helpen. Een adequaat antwoord op kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Tierolf, B. Lünemann, K., & Steketee, M. (2014). *Doorbreken geweldspatroom vraagt gespecialiseerde hulp. Onderzoek naar effecten van de aanpak huiselijk geweld in de G4*. Utrecht: Verwey-Jonker Instituut.
- Van Gameren, S. (2019). *Preventie van kindermishandeling: Wie doet wat?*. Houten: Bohn Stafleu van Loghum.
- Van Rooijen, K., Berg, T., & Bartelink, C. (2018). *Wat werkt bij de aanpak van kindermishandeling?* Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Vogtländer, L. & Van Arum, S. (2016). *Eerst samenwerken voor veiligheid, dan samenwerken voor risicogestuurde zorg. Een duurzame visie op ketenzorg bij kindermishandeling, huiselijk geweld en seksueel misbruik en de centrale rol hierbij van het triage-instrument Veilig Thuis*.

Risicotaxatie

- Assink, M., Van der Put, C., Kuiper, K., Mulder, T., & Stams, G. (2016). *Factsheet - Risicofactoren voor kindermishandeling. Een meta-analytisch onderzoek naar risicofactoren voor seksuele mishandeling, fysieke mishandeling en verwaarlozing*.
- Bartelink, C. (2016). *Overzicht risicotaxatie instrumenten kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Bartelink, C., Ten Berge, I., & Prakken, J. (2017). *Veiligheid en risico's inschatten: wat helpt? De zin en onzin van risicotaxatie-instrumenten*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Groenen, A. & Matkoski, S. (2014). *Partnergeweld: hoe snel en efficiënt screenen en risico's inschatten? Overzicht van psychometrische en praktische kwaliteiten en richtlijnen voor de praktijk*. Antwerpen: Maklu.
- Groenen, A., & Matkoski, S. (2014). *Risicotaxatie en partnergeweld. Verklarend woordenboek voor welzijn, politie, justitie en gezondheidszorg*. Antwerpen: Maklu.

5.3 Documentaires

- [Geheim geweld \(Stichting Geheim geweld\)](#)
- [Kindermishandeling \(KRO-NCRV, 2016\)](#)
- [Multidisciplinaire aanpak huiselijk geweld, kindermishandeling en seksueel geweld uitgelegd \(Movisie, 2015\)](#)
- [TED Talk: Leslie Steiner – Living Through Crazy Love \(2012\)](#)
- [Vrouw slaat man \(2DOC, 2017\)](#)

- [Wat je niet ziet \(Vrijwilligers Centrale Amsterdam, 2017\)](#)
- [Zingen in het donker \(Mutsaers Stichting, 2008\)](#)

5.4 Meldcode en overige relevante richtlijnen voor verschillende beroepen

Basisdocument Meldcode

- [Basisdocument Het afwegingskader in de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling \(Ministerie van VWS, 2017\).](#)

Fysiotherapeuten en paramedici

- [Algemeen Paramedisch afwegingskader \(Koninklijk Nederlands Genootschap voor Fysiotherapie\)](#)

Huisartsondersteuning/GGZ

- [KNMG-meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld](#)
- [Richtlijn Ouderenmishandeling](#)
- [Richtlijn blauwe plekken bij kinderen: Beoordeling van blauwe plekken in relatie tot een vermoeden van kindermishandeling](#)
- [JGZ Richtlijn Kindermishandeling](#)

Jeugdhulpverleners, orthopedagogen, psychologen, sociaal werkers

- [Afwegingskader Meldcode vanuit de NVO](#)
- [Protocol kindermishandeling en grensoverschrijdend gedrag voor de kinderopvang](#)
- [Kompas in de jeugdhulp en jeugdbescherming. Een toelichting op de wetgeving en beroepsethiek voor de jeugdhulpverlener en de jeugdbeschermer](#) door NIP, NVO en BPSW (voorheen NVMW)
- Richtlijnen jeugdhulp:
  - [Richtlijn Samen met ouders en jeugdige beslissen over passende hulp voor jeugdhulp en jeugdbescherming](#)
  - [Richtlijn Scheiding en problemen van jeugdigen](#)
  - [Richtlijn Kindermishandeling voor jeugdhulp en jeugdbescherming](#)

Onderwijzers

- [Afwegingskader Meldcode Onderwijs en Leerplicht/RMC](#)
- [Afwegingskader Meldcode vanuit de vereniging voor begeleiders in het vo en mbo \(NVS NVL\)](#)
- [Afwegingskader Meldcode vanuit platform Integrale veiligheid hoger onderwijs \(initiatief vereniging hogescholen en VSNU\)](#)

Verloskundigen

- [KNOV-meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld](#)

Verpleegkundigen

- [V&VN-meldcode kindermishandeling en huiselijk geweld](#)
- [Richtlijn Signalering kindermishandeling in de spoedeisende medische zorg](#)

6. CONCLUSIES

Het doel van het huidige onderzoek was om inzicht te geven in de mate waarin en de wijze waarop er binnen hoger beroepsopleidingen van hogere sociale studies (Social Work, Pedagogiek en Toegepaste Psychologie), gezondheidszorgopleidingen (Verpleegkunde, Verloskunde, Fysiotherapie en Huisartszorgondersteuner) en onderwijsopleidingen aandacht is voor huiselijk geweld en kindermishandeling, welke onderwijsmethoden hiervoor geschikt zijn en welke aanknopingspunten er bestaan voor doorontwikkeling van het beroepsopleiding rondom deze thema's.

Hoewel de respons op het vragenlijstonderzoek gering was en er weinig uitgebreide informatie over cursussen van opleidingen beschikbaar was in studiegidsen, komt uit de resultaten naar voren dat er niet in alle relevante opleidingen binnen het hoger onderwijs structureel aandacht is voor geweldsthema's. De mate waarin aandacht wordt besteed aan de thema's huiselijk geweld en/of kindermishandeling in opleidingen binnen het hoger onderwijs verschilt sterk per beroep waartoe een opleiding opleidt en ook tussen deze opleidingen bestaan verschillen in de mate waarin er aandacht is voor deze thema's.

Met name in de hogere sociale opleidingen Social Work en Pedagogiek wordt veel aandacht besteed aan geweldsthema's. Hierbij wordt in ieder geval aandacht besteed aan basale kennis over kwetsbare doelgroepen en verschillende verschijningsvormen. Daarnaast wordt in deze opleidingen aandacht besteed aan de Wet Meldcode en het werken met het afwegingskader. Echter, de verdiepende kennis, het toepassen van kennis (daadwerkelijk trainen van communicatie- en gespreksvaardigheden) en professionele oordeelsvorming is binnen deze opleidingen niet vanzelfsprekend een verplicht onderdeel van de opleiding, maar wordt aangeboden in verschillende keuze-onderdelen.

Daarnaast komt uit de resultaten naar voren dat er in verschillende andere opleidingen (niet hogere-sociale studies) weinig of zelfs geen aandacht wordt besteed aan geweldsthema's en het werken met de Wet Meldcode. Op basis van deze bevindingen kan niet worden verwacht dat alumni van deze opleidingen voldoende in staat zijn om signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling te herkennen en adequaat te handelen. De mate waarin aandacht wordt besteed aan de thema's huiselijk geweld en/of kindermishandeling in deze opleidingen lijkt sterk af te hangen van de affiniteit die betrokken docenten hebben met het onderwerp en de samenwerking met een kennisinstituut dat zich bezighoudt met deze geweldsthema's.

Met betrekking tot de onderwijsmethoden die worden ingezet is gebleken dat er verschillende handboeken, richtlijnen en online publicaties worden gebruikt voor kennisoverdracht. Opleidingen voor verschillende typen beroepen maken gebruik van de (online) cursus 'Leren Signaleren' van Augeo academy. Daarnaast wordt in opleidingen ook gebruik gemaakt van casuïstiek, wat zich leent voor het toepassen van kennis en inzicht en het oefenen van gespreksvaardigheden. Uit het deskresearch is gebleken dat er verschillende (online) trainingen en cursussen beschikbaar zijn voor het leren signaleren en handelen met betrekking tot huiselijk geweld en kindermishandeling. Ook is gebleken dat er verschillende recente handboeken beschikbaar zijn voor het hbo, die geschikt zijn voor verschillende beroepen.

Uit gesprekken met zes experts verbonden aan verschillende lectoraten die zich onder andere bezig houden met geweldsthema's is naar voren gekomen dat het kunnen werken met de meldcode noodzakelijk is voor professionals uit alle beroepen die in de praktijk mogelijk te maken krijgen met situaties waarin huiselijk geweld en/of kindermishandeling aan de orde is. Verder wordt op basis van de gesprekken met experts geconcludeerd dat er in de laatste jaren nieuwe wetenschappelijke inzichten zijn met

betrekking tot de schadelijke lange-termijn gevolgen van stress in het gezin en de ontwikkeling van kinderen, waar sommige opleidingen momenteel (nog) geen gebruik van maken. Gezien het feit dat geweldsthema's en de schadelijke effecten van trauma en stress op de ontwikkeling van het kind hoog op de nationale en internationale onderzoeksagenda staan, is er volgens de experts meer urgentie en minder vrijblijvendheid geboden voor opleidingen om toekomstig professionals hierin adequaat op te leiden.

Volgens deze experts betekent dit dat (toekomstige) professionals ten minste basiskennis en -vaardigheden moeten hebben met betrekking tot:

- 1 het herkennen van signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling;
- 2 het bespreekbaar maken van signalen en vermoedens met kinderen en ouders;
- 3 consultatie van collega's en experts;
- 4 morele en ethische dilemma's herkennen en hiermee om kunnen gaan.

Voor de opleidingen die opleiden tot professionals die mogelijk te maken krijgen met situaties waarin daadwerkelijk sprake is van huiselijk geweld en/of kindermishandeling en waarbij deze professionals een rol spelen in de aanpak van problematiek geldt dat zij bovendien ook kennis moeten hebben van:

- 5 systemische verklarende probleem analyse van een gezin;
- 6 risico- en beschermingsfactoren;
- 7 mondelinge en schriftelijke uitdrukkingsvaardigheden, waaronder rapportage;
- 8 systematisch en multidisciplinair werken.

Lectoraten werken nauw samen met praktijkinstellingen uit de regio, lokale overheden en hebben vanwege de verbondenheid aan een faculteit op een hogeschool korte lijnen met het hoger beroepsonderwijs. Sommige lectoraten werken binnen een kenniskring waar docenten onderdeel van zijn. De lectoren zien kansen om krachten en kennis te bundelen, landelijk ervaringen uit te wisselen met als doel onderwijs te ontwikkelen gericht op geweldsthema's.

De conclusies uit het huidige onderzoek zijn in lijn met die van de eerdere onderzoeken (Van Boven et al, 2016; Van Beek et al., 2013), waarin wordt benadrukt dat agendering van de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling binnen verschillende opleidingen van belang is en dat er in de onderwijsprogramma's nadruk moet liggen op multidisciplinair werken en een integrale aanpak. Ook is in eerder onderzoek benadrukt dat onderwijsontwikkeling rondom de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling gestimuleerd moet worden vanuit de overheid. Zo is in 2016 de Monitor Leren Signaleren opgezet, een online verzamelplaats voor onderwijsmaterialen, met als doel opleidingen te faciliteren en te stimuleren om geweldsthema's structureel aandacht te geven binnen het onderwijs. Huidig onderzoek maakt nogmaals duidelijk welke competenties en vaardigheden rondom deze thema's belangrijk zijn voor toekomstig professionals, zoals systematisch kunnen werken, goede uitdrukkingsvaardigheden en het kunnen herkennen van morele dilemma's en daarmee om kunnen gaan. Deze bevindingen sluiten aan bij het competentieprofiel dat door Movisie en het NJI is opgesteld op basis van het onderzoek Van Beek en Wentzel (2009).

7. AANBEVELINGEN

Op basis van huidig onderzoek wordt een drietal aanbevelingen geformuleerd met betrekking tot het stimuleren van onderwijsontwikkeling en de oprichting van een samenwerkingsverband tussen hogescholen.

1. *Agenderen van thema's huiselijk geweld en kindermishandeling*

Op basis van de bevindingen van dit onderzoek wordt aanbevolen om het belang van structurele aandacht voor de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling in opleidingen voor (toekomstig) professionals die met kwetsbare doelgroepen werken opnieuw te agenderen bij verschillende belanghebbende partijen, zoals het landelijk opleidingsoverleg van de verschillende opleidingen, maar ook beroepsverenigingen, platform van lectoren, leernetwerken en kenniskringen waaraan opleidingen verbonden zijn. Hoewel opleidingen van hogescholen zelf verantwoordelijk zijn voor de ontwikkeling van het onderwijs, lijkt het de moeite waard om de onderwijsinstellingen te wijzen op de conclusies en aanbevelingen van dit onderzoek.

2. *Stimuleren van opleidingen om samen met het werkveld onderwijs te ontwikkelen gericht op geweldsthema's*

De tweede aanbeveling is gericht op het stimuleren van hogescholen om op zoek te gaan naar mogelijkheden om onderwijs rondom de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling een plek te geven in het curriculum. Opleidingen zijn zelf verantwoordelijk voor de inhoud van het curriculum. Mogelijk zet dit onderzoeksrapport aan tot een kritische reflectie op het onderwijsprogramma. Opleidingen kunnen zelf verschillende stappen nemen om het onderwijs gericht op geweldsthema's goed te verantwoorden. Dit kan door een duidelijke visie te formuleren op de competenties en leerdoelen met betrekking tot preventie en aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Daarnaast kunnen opleidingen zelf inventariseren hoe het onderwijs gericht op geweldsthema's momenteel wordt ingevuld en welke middelen hiervoor worden ingezet. Door opleidingen zelf in kaart te laten brengen hoe er op dit moment onderwijs wordt aangeboden wordt duidelijk welke stappen er nodig zijn om het onderwijs gericht op de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling door te ontwikkelen. In het kader van doorontwikkeling kan de samenwerking worden gezocht met organisaties in de praktijk waar studenten stage lopen, maar ook expertisecentra, bijvoorbeeld vanuit de kenniskring van een bij de opleiding betrokken lectoraat. Hierbij is het van belang om deze initiatieven zoveel mogelijk aan te laten sluiten bij bestaande structuren en inhoud van de curricula, zodat de kans op succesvolle implementatie wordt vergroot. Er wordt aangeraden om bij onderwijsontwikkeling kennis te nemen van de suggesties van experts in de resultatensectie van dit onderzoeksrapport.

3. *Oprichten van een samenwerkingsverband op tussen hogescholen*

De derde aanbeveling betreft het oprichten van een samenwerkingsverband rondom de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling, ofwel platform, waar inhoudelijke experts

zoals docenten, lectoren en docentonderzoekers met elkaar samenwerken ten behoeve van bestendige onderwijsontwikkeling. Hierbij is het belangrijk om aandacht te hebben voor kennis en vaardigheden die van belang zijn voor specifieke beroepen, maar ook beroepsoverstijgend zijn. De opzet en het doel van het samenwerkingsverband zouden in overleg met geïnteresseerden nader moeten worden uitgedacht. Op basis van huidig onderzoek worden de volgende suggesties aangedragen voor de taken van dit landelijke platform:

1. Het gezamenlijk concretiseren van een ontwikkel- en onderzoeksagenda, waarbij betrokkenen nauw samenwerken met het werkveld en experticeentra (landelijk en regionaal);
2. Het gezamenlijk ontwikkelen van modules voor hbo-bachelors, hbo-masters en post-hbo op basis van *best-practices* en *state-of the-art* kennis;
3. Het up-to-date houden van onderwijsprogramma's rondom thema's huiselijk geweld en kindermishandeling;
4. Aanspreekpunt voor hogescholen die ondersteuning willen bij het verrijken van het curriculum gericht op de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling.

Vanuit dit samenwerkingsverband kan eventueel contact worden gelegd en onderhouden met verschillende sectoraal advies colleges (SAC) hogere sociale studies, hoger gezondheidszorgonderwijs en hoger pedagogisch onderwijs (incl. Pabo) en de ministeries van VWS, OCW, J&V en Vereniging van Nederlandse Gemeenten (VNG), zodat vraag/behoeftte en aanbod makkelijker op elkaar afgestemd kunnen worden en kennis wordt uitgewisseld. Dit samenwerkingsverband tussen hogescholen kan tevens een als platform dienen voor onderwijsontwikkelaars en lectoren die zich bezighouden met de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling.

Wellicht dat er vanuit deze samenwerking ook de mogelijkheid ontstaat om in samenspraak met het landelijk opleidingsoverleg van opleidingen, beroepsverenigingen, brancheorganisaties en expertisecentra (zie Bijlage 2) basiscompetenties van toekomstige professionals vast te stellen die relevant zijn voor het beroep waartoe wordt opgeleid. Het is aan te raden hierbij gebruik te maken van recente onderzoeksrapporten, recente richtlijnen en protocollen en documenten over beroepscompetenties (zie ook resultaten van deskresearch). Het op te richten samenwerkingsverband zou bovendien een rol kunnen spelen bij het opstellen van leerdoelen voor verschillende hbo-opleidingen (afgeleid van beroepscompetenties gerelateerd aan professioneel handelen bij geweldsthema's) en suggesties aanleveren voor bijpassende onderwijsmethodes.

Tot slot kan het platform mogelijk ook een rol spelen bij het in kaart brengen van veranderingen die er in de curricula van opleidingen worden doorgevoerd naar aanleiding van ontwikkelactiviteiten van en samenwerking met het platform en de beroepspraktijk. Hierbij wordt aanbevolen om dit veranderproces te monitoren om onderwijs gericht op de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling te borgen.

REFERENTIES

- Dekker, M. & Volaart, M. (2008). Beroepskrachten missen in hun opleiding aandacht voor kindermishandeling. *Tijdschrift Kindermishandeling*, 1(1), 4-6.
- Janssens, K., Volaart, M., Doornink, N., Schakenraad, W., Kooijman, R., & Kooijman, K. (2019). *Deskresearch huiselijk geweld en kindermishandeling*. Utrecht: Movisie.
- Korfker, D. G., Vink, R. M., Van Beek, I. et al. (2007). *Inventarisatie van aandacht voor huiselijk geweld, seksueel geweld en kindermishandeling in de beroepsopleidingen jeugd(gezondheids)zorg tot 12 jaar*. Leiden: TNO innovatie voor leven.
- Ten Boom, A., & Wittebrood, K. (2019). *De prevalentie van huiselijk geweld en kindermishandeling in Nederland*. Den Haag: WODC. Cahier 2019-1
- Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, Ministerie van Veiligheid en Justitie, Vereniging van Nederlandse Gemeenten (2018). *Geweld hoort nergens thuis. Aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling*.
- Nederlands Jeugdinstituut en Movisie (2009). *Competenties 'Geweld leren signaleren en (be)handelen*. Utrecht: NJI en Movisie.
- Van Beek, I., Bosdriesz, M., Knaap, M., Korfker, D., Meuwissen, I., Ouwehand, L.-M., Scholten, B., Stevens, R., Storms, O., & Vink, R. (2013). *Aandacht voor huiselijk geweld en kindermishandeling. Hoe zijn deze geweldthema's verwerkt in de onderwijsprogramma's van sociaal-agogische, pedagogische, psychologische, zorg- en onderwijsopleidingen? Een inventarisatie*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Van Beek, I., & Wentzel, W. (2009). Leren Signaleren. *Maatwerk*, 2, 4-6.
- Van Boven, J., De Wilde, E.-J., Anthonijsz, I., Van Beek, I., & Visser, A. (2016). *Monitor Leren Signaleren. De Wet Meldcode en het thema geweld in afhankelijkheidsrelaties in opleidingen in het mbo en hbo*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.
- Van Rossum, J., Ten Berge, I., & Anthonijsz I. (2008). *Competenties in relatie tot de aanpak van kindermishandeling*. Utrecht: Nederlands Jeugdinstituut.

BIJLAGE 1. Gebruikte vragenlijst ten behoeve van inventarisatie

Introductie

Het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport, het Ministerie van Veiligheid en Justitie en de Vereniging van Nederlandse Gemeenten hebben een gezamenlijke meerjarige agenda vastgesteld rondom de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling. Het programma *Geweld hoort nergens thuis* kent drie actielijnen: 1. Eerder en beter in beeld; 2. Stoppen en duurzaam oplossen; 3. Aandacht voor specifieke groepen (te weten: slachtoffers van seksueel geweld, slachtoffers van loverboys en mensenhandel, slachtoffers van eengerelateerd geweld en huwelijksdwang, kinderen in kwetsbare opvoedingssituaties, complexe scheidingen en slachtoffers van ouderenmishandeling).

In 2013 is in opdracht van het Ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een landelijke inventarisatie uitgevoerd om inzicht te krijgen in de wijze waarop er aandacht werd besteed aan kindermishandeling en huiselijk geweld in sociaal-agogische, pedagogische, psychologische, zorg- en onderwijsopleidingen (Van Beek en collega's, 2013). Uit dit onderzoek is gebleken dat er in vrijwel alle onderzochte opleidingen aandacht werd besteed aan de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling, maar dat deze thema's niet of nauwelijks verankerd zijn in de curricula. In het onderzoeksrapport van Van Beek en collega's (2013) staan verschillende aanbevelingen geformuleerd met als doel studenten voldoende toe te rusten om signalen van kindermishandeling en huiselijk geweld te herkennen en adequaat te handelen. Daarnaast is aanbevolen om regelmatig na te gaan of en hoe kindermishandeling en huiselijk geweld zijn ingebed in het hoger (beroeps)onderwijs.

Sindsdien hebben er verschillende ontwikkelingen plaatsgevonden die van belang zijn in het opleiden van professionals in het sociaal domein. Zo is er een herziening geweest van het afwegingskader van de Meldcode. Daarnaast zijn de beroepskwalificaties en startbekwaamheidseisen van verschillende beroepsopleidingen herzien. Dit onderstreept het belang van opnieuw een inventariserend onderzoek naar de mate waarin en de wijze waarop er aandacht wordt besteed aan huiselijk geweld en kindermishandeling binnen de actuele curricula van opleidingen binnen het hoger onderwijs in Nederland. In 2019 heeft het ministerie van VWS Hogeschool Leiden hiervoor de opdracht gegeven. Daarnaast bestaat de behoefte om inzicht te krijgen in de welke aanknopingspunten er zijn om in de (nabije) toekomst meer aandacht aan deze thema's te besteden. Ook wordt in het onderzoek gekeken naar de mate waarin er in het hoger onderwijs aandacht is voor adequate methodieken om huiselijk geweld en kindermishandeling bespreekbaar te maken. Tot slot bestaat de wens vanuit het Ministerie dat de uitvoering van het onderzoek leidt tot de totstandkoming van een landelijk netwerk waarin kennis en expertise van docenten en experts uit de praktijk worden benut om onderwijs te ontwikkelen rondom de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling.

- U wordt gevraagd onderstaande vragenlijst in te vullen over de inbedding van thema's huiselijk geweld en kindermishandeling in het onderwijsprogramma / de onderwijsprogramma's waar u bij betrokken bent. Deze vragenlijst is een belangrijk onderdeel van de inventarisatie waar het ministerie van VWS naar op zoek is. Daarnaast wordt middels deze vragenlijst geïnventariseerd of de behoefte bestaat deel te nemen aan een landelijk netwerk waarin kennis en expertise van docenten en experts uit de praktijk worden benut om onderwijs te ontwikkelen rondom de thema's huiselijk geweld en kindermishandeling.
- We danken u hartelijk voor uw medewerking!
- Voor vragen of aanvullende informatie kunt u contact opnemen met Anna Dekker, onderzoeker Kenniscentrum Jeugd van Hogeschool Leiden via 06 468 468 29 of dekker.a@hsleiden.nl.

Deel 1. Introductie

Naam hogeschool				
Naam opleiding				
Gegevens respondent <i>Uw naam en contactgegevens zullen niet worden opgenomen in de rapportage. We zullen uw gegevens gebruiken als we naar aanleiding van de respons nog vragen hebben.</i>	Naam	Functie	Emailadres	Telefoonnummer
Soort opleiding <i>*Graag dikdrukken wat van toepassing is, of opties die niet van toepassing zijn verwijderen</i>	hbo bachelor / hbo master / post-hbo			
Duur van de opleiding in jaren	... jaar			
Wordt er in het onderwijsprogramma van deze opleiding aandacht besteed aan huiselijk geweld? <i>*Graag dikdrukken wat van toepassing is, of optie die niet van toepassing is verwijderen</i>	Ja / Nee			
Wordt er in het onderwijsprogramma van deze opleiding aandacht besteed aan kindermishandeling? <i>*Graag dikdrukken wat van toepassing is, of optie die niet van toepassing is verwijderen</i>	Ja / Nee			
Indien ja: Welk(e) vak(ken) / onderwijsonderdelen en in welk jaar van de opleiding wordt dit aangeboden aan de studenten en voor hoeveel EC? (U mag nieuwe regels toevoegen indien u meerdere vakken wilt opgeven)	Naam vak / onderwijsonderdeel	Jaar	Verplicht of keuzevak	Aantal EC
	➤ ...	➤ ...	Verplicht / keuze	➤ ...
	➤ ...	➤ ...	Verplicht / keuze	➤ ...
	➤ ...	➤ ...	Verplicht / keuze	➤ ...

Deel 2. Vragenlijst over het onderwijsprogramma

In dit deel van de vragenlijst wordt u gevraagd om voor de hierboven opgegeven vakken / onderwijsonderdelen een aantal vragen te beantwoorden. Het is niet nodig om voor elk vak / onderwijsonderdeel de vragenlijst apart in te vullen, het gaat erom dat er een algemeen beeld ontstaat van de manier waarop er aandacht is voor thema's rondom huiselijk geweld en kindermishandeling binnen het onderwijsprogramma.

Wordt er binnen het onderwijsprogramma aandacht besteed aan <u>specifieke doelgroepen</u>?	Nee	Ja	Zo ja, licht kort toe op welke wijze dit in het onderwijs terugkomt. Denk aan onderwijsvormen, specifieke modules of minoren.
<i>Slachtoffers van huiselijk geweld</i>			
<i>Slachtoffers van loverboys</i>			
<i>Slachtoffers van eengerelateerd geweld /schadelijke traditionele praktijken</i>			
<i>Kinderen in kwetsbare opvoedsituaties</i>			
<i>Kinderen van ouders met psychiatrische en / of verslavingsproblematiek (KOPP/KVO-kinderen)</i>			
<i>Kinderen van ouders met een (licht) verstandelijke beperking</i>			
<i>Kinderen in multiproblemsituaties</i>			
<i>Personen die te maken hebben met complexe scheidingen</i>			
<i>Ouderen</i>			

Slachtoffers van huiselijk geweld			
Anders, namelijk:...			

Wordt er binnen het onderwijsprogramma aandacht besteed aan <u>specifieke verschijningsvormen van huiselijk geweld of kindermishandeling?</u>	Nee	Ja	Zo ja, licht kort toe op welke wijze dit in het onderwijs terugkomt. Denk aan onderwijsvormen, specifieke modules of minoren.
Stalking			
Economisch geweld / Financiële uitbuiting			
Fysiek geweld / lichamelijke mishandeling			
Partnergeweld, ex-partnergeweld			
Emotionele verwaarlozing			
Getuige van huiselijk geweld			
Kindermisbruik en kinderporno			
Seksueel corrumperen van kinderen: blootstellen van kinderen aan seksuele handelingen			

Seksueel geweld in huiselijke kring			
Schadelijke traditionele praktijken (bijvoorbeeld huwelijksdwang, vrouwelijke genitale verminking (VGV), achterlating, gedwongen isolement)			
Anders, namelijk:...			

Wordt er van de volgende typen lesmateriaal en onderwijsvormen gebruikt gemaakt?	Nee	Ja	
Specifieke gespreksmethodieken voor professioneel handelen i.r.t. problematiek rondom huiselijk geweld en kindermishandeling			Zo ja, welke? Indien mogelijk wordt een korte toelichting op prijs gesteld.
Handboek			Zo ja, welke? Indien mogelijk wordt een korte toelichting op prijs gesteld.
Casuïstiek			
Een bestaande en / of erkende voorlichting / training			Zo ja, welke? Indien mogelijk wordt een korte toelichting op prijs gesteld.

Online cursus / E-learning			Zo ja, welke? Indien mogelijk wordt een korte toelichting op prijs gesteld.
Documentaire			
Anders, namelijk:...			

	Nee	Ja	Zo ja, hoe?
Wordt er binnen het onderwijsprogramma aandacht besteed aan het werken met het basismodel meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling?			

Alle opleidingen in het hoger beroepsonderwijs worden geacht om een bepaald niveau na te streven. Deze niveau-eisen zijn op Europees niveau vastgesteld, de zogeheten Dublin Descriptoren. Er worden vijf domeinen onderscheiden, namelijk 1) Kennis & inzicht; 2) Toepassing van kennis & inzicht; 3) Oordeelsvorming; 4) Communicatie; 5) Leervaardigheden. In dit onderzoek wordt aangesloten bij vier van de vijf domeinen.

Geef per domein aan op welke wijze er binnen het onderwijsprogramma aandacht wordt besteed aan het leren signaleren en (be)handelen van huiselijk geweld en kindermishandeling.	
Opdoen van kennis / inzicht (o.a. over signalen, risico- en beschermingsfactoren)	
Toepassen kennis en inzicht: het toepassen van competenties en vaardigheden <ul style="list-style-type: none"> a. Signaleren b. Handelen; bespreken met kind/ouders c. Handelen; samenwerken met andere professionals (signalen/informatie delen) 	
Oordeelsvorming (consultatie bij zichzelf wanneer te signaleren en /of te interveniëren, zoals het melden, bespreekbaar maken of inschakelen van hulp)	
Communicatie (consultatie van collega's en inschakelen c.q. opstarten van hulpverlening).	

Voorgenomen veranderingen	Nee	Ja	Zo ja, kunt u kort aangeven op welke termijn, wat de redenen zijn en op welk onderwerp de aanpassing betrekking heeft?
Bestaan er voornemens om in de nabije toekomst aanpassingen in het onderwijsprogramma / opleiding door te voeren t.a.v. het thema huiselijk geweld?			
Bestaan er voornemens om in de nabije toekomst aanpassingen in het onderwijsprogramma / opleiding door te voeren t.a.v. het thema kindermishandeling?			
Bestaan er voornemens voor bijscholing van docenten? <i>*Graag dikdrukken wat van toepassing is, of opties die niet van toepassing zijn verwijderen</i>	Nee, want..		
	Ja, door middel van : <ul style="list-style-type: none"> ❖ E-learning ❖ Cursus / training / workshop / congres ❖ Intervisie ❖ Zelfstudie ❖ Weten we nog niet ❖ Anders, namelijk... 		

Tot slot

Het Ministerie van VWS heeft de wens uitgesproken om een landelijk netwerk op te richten van docenten en experts uit de praktijk.

	Nee	Misschien	Ja	
Zou u of iemand anders binnen uw opleiding de oprichting van een degelijke landelijk netwerk toejuichen?				<i>Korte toelichting</i>
Zou u of iemand anders binnen uw opleiding deel willen nemen aan dit landelijk netwerk?				<i>Indien ja, zou u gegevens kunnen opgeven van een contactpersoon die wij mogen opnemen op een lijst die apart van de rapportage wordt aangeleverd aan het Ministerie van VWS.</i> <i>Naam:</i> <i>Functie:</i> <i>Telefoonnummer:</i> <i>E-mailadres:</i>
Als u hier ideeën over heeft: Op welke manier zou het onderwijs van toekomstig beroepsbeoefenaren kunnen profiteren van een landelijk netwerk van docenten en experts uit de praktijk? <i>(open vraag)</i>				
<i>Eventuele andere opmerkingen rondom de eventuele oprichting van een dergelijk landelijk netwerk:</i>				

Heel hartelijk dank voor het invullen van deze vragenlijst!

De bevindingen van het onderzoek zullen worden verwerkt in een onderzoeksrapport dat aan het ministerie van VWS wordt overhandigd. De eindversie zal ook worden toegestuurd naar alle hogescholen die hebben deelgenomen aan het onderzoek.

BIJLAGE 2.

Overzicht van organisaties en kenniscentra met expertise huiselijk geweld en kindermishandeling

- [Academie Praten met Kinderen](#)
- [Academische Werkplaats Kindermishandeling](#)
- [Augeo Academy](#)
- [Beweging tegen kindermishandeling](#)
- [Blijf Groep](#)
- [Centrum Kinderhandel Mensenhandel \(onderdeel van Fier\)](#)
- [Defence for Children](#)
- [Huiselijkgeweld.nl \(Informatiewebsite van de Rijksoverheid\)](#)
- [Landelijk Kenniscentrum LVB](#)
- [Landelijk Expertisecentrum Kindermishandeling](#)
- [Landelijk Knooppunt Huwelijksdwang en Achterlating](#)
- [Landelijk Opleidingscentrum Kindermishandeling \(LOCK\)](#)
- [Lectoraat Integrale Aanpak Kindermishandeling \(Hanzehogeschool Groningen\)](#)
- [Lectoraat Jeugd \(Hogeschool Utrecht\)](#)
- [Lectoraat Kwaliteit en Effectiviteit in de zorg voor Jeugd \(Hogeschool van Amsterdam\)](#)
- [Lectoraat Transitie in de Zorg voor Jeugd \(Hogeschool Leiden\)](#)
- [Lectoraat Residentiële jeugdzorg \(Hogeschool Leiden\)](#)
- [Lectoraat Veiligheid in Afhankelijkheidsrelaties \(Avans Hogeschool\)](#)
- [Movisie: Dossier huiselijk en seksueel geweld](#)
- [Movisie Academie](#)
- [Monitor Leren signaleren: Lesmateriaal voor in het onderwijs](#)
- [Nationaal Rapporteur Mensenhandel en Seksueel Geweld tegen Kinderen](#)
- [Nederlands Jeugdinstituut: Dossier Kindermishandeling](#)
- [SafetyNed](#)
- [Samen Veilig](#)
- [Stichting Stuk: Jongeren tegen geweld in opvoeding en relaties](#)
- [Stichting Voorkom Kindermishandeling](#)
- [Team KIM](#)
- [Veilig Thuis](#)

BIJLAGE 3.

Overzicht van (preventieve) interventies die in de praktijk worden ingezet in de aanpak van huiselijk geweld en kindermishandeling

- **Be a man! Liefde, relaties en seks: wat is OK?**
Be a man! Is een voorlichtingsmethode om grensoverschrijdend gedrag te voorkomen bij 12 t/m 16-jarige, laagopgeleide jongens met een Marokkaanse en Turkse achtergrond.
- **Can you fix it?**
Can You Fix It? is een 'serious game' met als doel het verminderen van seksueel grensoverschrijdend gedrag van jongeren tussen de 12 en 18 jaar.
- **Caring Dads**
Caring Dads is voor vaders die pleger zijn (geweest) van partnergeweld en/of kindermishandeling. Het richt zich specifiek op hun rol en verantwoordelijkheid als vader en opvoeder.
- **Girls' Talk**
Girls' Talk is een preventieprogramma gericht op 14- tot 18-jarige meiden met seksueel riskant gedrag.
- **Romeo / Julia**
Individueel ambulante programma gericht op jongens of meisjes van 13 tot 18 jaar die seksueel grensoverschrijdend gedrag hebben meegemaakt of signalen daarvan vertonen.
- **Samen Misbruik de Baas**
Samen misbruik de baas richt zich op vrouwen met een verstandelijke beperking die slachtoffer zijn van seksueel misbruik.
- **Signs of Safety**
Signs of Safety beoogt een veilige (opvoed) situatie voor kinderen te creëren. De methode wordt toegepast in situaties waarin kindermishandeling of verwaarlozing wordt vermoed of is aangetoond.
- **Stevig Ouderschap**
Stevig Ouderschap is een interventie gericht op het voorkómen van ernstige opvoedingsproblemen, waaronder kindermishandeling, door in te zetten op het versterken en vergroten van: ouderschaps- en opvoedkennis, -inzicht, -vaardigheden en zelfvertrouwen, stress-hantering en sociale steun.
- **Tijd voor Toontje**
Tijd voor Toontje is een programma voor kinderen van 0 tot 10 jaar en hun moeders in de (vrouwen)opvang die huiselijk geweld hebben meegemaakt.
- **Veerkracht**
Veerkracht is gericht op kinderen die vanwege huiselijk geweld samen met hun moeder in de vrouwenopvang wonen. Het biedt een duidelijk kader voor de begeleiding en ondersteuning van deze kinderen, maar ook voor opvoedondersteuning en versterking van het netwerk.

- **VoorZorg (Nederlands Centrum Jeugdgezondheidszorg)**
VoorZorg heeft als doel het terugdringen van het risico op kindermishandeling. Speciaal opgeleide VoorZorg-verpleegkundigen bezoeken jonge aanstaande moeders tijdens hun zwangerschap en eerste levensjaren bij hen thuis. Het gaat om moeders die te maken hebben met een opeenstapeling van risicofactoren.
- **Vroeger en Verder**
Vroeger en Verder richt zich op volwassenen die in hun jeugd of in relaties te maken hebben gehad met seksueel misbruik en/of lichamelijk geweld.